

UNIVERZITA PALACKÉHO OLOMOUČ

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

**Význam centra denních služeb pro integraci osob
s mentálním postižením**

Bakalářská práce

Markéta Horková

Studijní program: Speciální pedagogika předškolního věku

Forma studia: kombinovaná

Olomouc 2012

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Olga Krejčířová PhD.

ABSTRAKT

Předložená bakalářská práce se zabývá problematikou integrace osob s mentálním postižením a významu center denních služeb, která pomáhají integraci těchto osob do intaktní společnosti realizovat. Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí. Části teoretické, kde autorka popisuje základní aspekty týkající se osob s mentálním postižením, centra denních služeb, včetně přestavení konkrétní sociální služby a části praktické, kde autorka uvádí konkrétní příklady, jak centrum denních služeb IZAP, Slunečnice Zlín, o. s. přispívá k integraci osob s mentálním postižením.

Klíčová slova:

Člověk s mentálním postižením, centrum denních služeb, integrace, inkluze, intaktní /majoritní společnost, intaktní jedinec, sociální služba, pracovník v sociálních službách, podpora, pomoc, uživatel sociální služby

ABSTRACT

The present bachelor's thesis deals with the integration of persons with mental disabilities and the importance of daily services to help integrate these people into the intact society to implement. This thesis consists of two parts. Theoretical part, where the author describes the basic aspects relating to persons with mental disabilities day service centers, including the adjustment of specific social services and the practical part, where the author gives specific examples of how day services center IZAP, Slunečnice Zlín person contributes to the integration of persons with mental disabilities.

Keywords:

Man with mental disability, day service center, integration, inclusion, intact/majority society, intact human (without disability), social services, worker in social services, support, help, user of social services

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury. Souhlasím, aby tato práce byla uložena na Univerzitě Palackého v Olomouci v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

Ve Zlíně, dne 11. 6. 2012

Markéta Horková

Ráda bych poděkovala paní Doc. Olze Krejčířové za odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracování této bakalářské práce. Dále děkuji svým kolegům a uživatelům centra denních služeb, kteří mi pomáhali při vytváření fotografických materiálů.

„Normální je být jiný“

(Vítková, 2004)

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 STRUČNÝ NÁSTIN HISTORIE POHLEDU NA OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	9
1.1 POJMOSLOVÍ MENTÁLNÍ RETARDACE A PŘEDSUDKY	9
1.2 PERCEPCE SOCIÁLNÍ ROLE OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	10
2 MENTÁLNÍ RETARDACE	11
2.1 DEFINICE MR.....	11
2.1.1 Definice MR dle WHO	11
2.2 ETIOLOGIE.....	11
2.3 KLASIFIKACE MENTÁLNÍ RETARDACE	12
2.3.1 Podle stupně postižení.....	12
2.3.1.1 Lehká mentální retardace.....	13
2.3.1.2 Středně těžká mentální retardace	13
2.3.1.3 Těžká mentální retardace	14
2.3.1.4 Hluboká mentální retardace	14
2.3.2 Podle způsobu chování.....	14
2.4 SOCIÁLNĚ PODMÍNĚNÁ MENTÁLNÍ RETARDACE	15
2.5 PSYCHICKÉ ZVLÁŠTNOSTI JEDINCE S MENTÁLNÍ RETARDACÍ.....	15
2.5.1 Vnímání.....	15
2.5.2 Rozvoj řeči	16
2.5.3 Myšlení.....	16
2.5.4 Paměť	17
2.6 ZVLÁŠTNOSTI VOLNÍCH VLASTNOSTÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM.....	17
2.7 EMOCIONÁLNÍ ZVLÁŠTNOSTI OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	17
2.8 SEBEHODNOCENÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	19
3 PROBLEMATIKA INTEGRACE A INKLUZE	20
3.1 INTEGRACE.....	20
3.2 INKLUZE	20
3.3 INKLUZIVNÍ PROSTŘEDÍ	20
3.4 PŘÍSTUPY V SOCIÁLNÍ INTEGRACI.....	21
3.5 PRINCIP NORMALIZACE	21
4 SYSTÉM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	23
4.1 SOCIÁLNÍ SLUŽBA.....	23
4.1.1 Druhy sociálních služeb	23
4.1.2 Formy poskytování sociálních služeb	23
4.1.3 Centrum denních služeb.....	23
5 ZAMĚŠTNÁVÁNÍ OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM	25
5.1 CHRÁNĚNÁ PRACOVNÍ MÍSTA	25
5.2 PODPOROVANÉ ZAMĚŠTNÁNÍ	25
5.3 DALŠÍ MOŽNOSTI ZAMĚŠTNÁVÁNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	25
5.3.1 Pracovní rehabilitace	25

5.3.2	Příprava k práci	26
5.3.3	Specializované rekvalifikační kurzy	26
II	PRAKTICKÁ ČÁST.....	27
6	PŘEDSTAVENÍ OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ IZAP	28
6.1	HISTORIE	28
6.2	SOUČASNOST.....	28
6.2.1	IZAP v číslech.....	28
7	AKTIVITY CENTRA DENNÍCH SLUŽEB	29
7.1	INDIVIDUÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ	29
7.2	PLÁNOVÁNÍ DNE.....	29
7.3	AKTIVIZAČNÍ A SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÉ ČINNOSTI	30
7.4	VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY	30
7.4.1	Kurz PC	31
7.4.2	Trivium.....	31
7.4.3	Kurz anglického jazyka.....	33
7.4.4	Základy stolničení	34
7.4.5	Osvětová činnost	35
7.4.6	Jste dospělí lidé a máte svá práva	35
7.5	STRUKTUROVANÝ A OBRÁZKOVÝ MATERIÁL JAKO POMOCNÍK V BĚŽNÉM ŽIVOTĚ	37
7.6	SPORTOVNÍ AKTIVITY	39
7.7	KULTURNÍ A SPOLEČENSKÉ AKCE.....	40
8	ČINNOSTI PODPORUJÍCÍ SAMOSTATNOST	41
8.1	NÁCVIK ÚKLIDU	43
8.2	NÁCVIK PRANÍ.....	43
8.3	NÁCVIK VAŘENÍ	43
9	NÁCVIK PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ NUTNÝCH K ZAČLENĚNÍ SE NA TRH PRÁCE.....	45
9.1	ZAMĚSTNÁNÍ V RÁMCI CHRÁNĚNÝCH PRACOVNÍCH MÍST IZAP, o. s. SLUNEČNICE.....	45
9.2	DOSAVADNÍ ÚSPĚCHY UŽIVATELŮ CDS TÝKAJÍCÍ SE INTEGRACE NA VOLNÝ TRH PRÁCE (KAZUISTIKA).....	47
	ZÁVĚR	49
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	50
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	52
	SEZNAM OBRÁZKŮ	53
	SEZNAM TABULEK.....	54
	SEZNAM PŘÍLOH.....	55

ÚVOD

Cílem mojí práce je poukázat na to, že Centra denních služeb hrají v otázce integrace mladých lidí s mentálním postižením nezastupitelnou roli. Integrací se rozumí integrace do majoritní, tedy intaktní společnosti. V dnešním světě je naštěstí člověk se zdravotním znevýhodněním vnímán jinak, než jak tomu bylo v dobách nedávno minulých, ale stále je jen otázkou času, kdy bude většinovou společností uznán jako její právoplatný člen. Protože není tomu tak vždy. Stále se ještě setkáváme s předsudky a diskriminací, které ztěžují lidem s postižením jejich pracovní či osobní život.

Díky sociálním službám – a centrum denních služeb je jednou z nich – můžeme však s tímto pracovat, pracovat s mladými lidmi s mentálním postižením, co nejvíce dle jejich možností rozvíjet jejich osobnost, snažit se o co největší možné začlenění do majoritní společnosti a naopak zabránit segregaci. Můžeme také působit na většinovou společnost, protože postoje a názory některých lidí pramení většinou z jejich neznalosti. Bylo by skvělé, kdyby inkluze a multikulturalismus nebyly jen pojmy, ale staly naprostou samozřejmostí dnešního světa – aby většinová společnost vnímala osoby se zdravotním postižením, ale i osoby jiné národnosti, rasy či náboženského vyznání jako prostředek k poznání jiného života a obohacení toho svého.

Jako konkrétní příklad, kde je zájem pracovníků v sociálních službách pomoci mladým lidem s mentálním postižením se integrovat co nejvíce do společnosti, kde žijí, jsem si vybrala Centrum denních služeb o. s. IZAP Zlín (Sdružení pro integraci zdravých a postižených dětí a mládeže „Chceme žít s Vámi“), kde jsem pracovala.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STRUČNÝ NÁSTIN HISTORIE POHLEDU NA OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

V této kapitole se budu zabývat – ačkoliv jen okrajově – pohledem na osoby s mentálním postižením v historickém a částečně i dnešním kontextu. Kapitola stručně představuje možné vnímání osob s mentálním postižením majoritní společností.

1.1 Pojmosloví mentální retardace a předsudky

Dle Šišky (2005) pojmosloví a jeho změny v oblasti mentální retardace potvrzují skutečnost, že mentální retardace je označována jako negativní lidská odchylka, díky zakořeněným socio – kulturním mýtům, které podléhají změnám – nejsou statické. Se změnou opodstatněnosti některých mýtů se mění i některé pojmy, např. používání pojmu „mongol“ pro člověka s Downovým syndromem. Avšak tím, že se pojmy dostávají do běžně používaného slovníku, získávají tím také pejorativní charakter („debil“, „imbecil“, „idiot“ – dříve používané odborné termíny, dnes vyjadřují pouze hanlivé vyjádření, zostuzení, společenskou degradaci). [1]

„Za jednu z příčin sociálního znevýhodňování jedinců s mentální retardací a postupné pejorativnosti odborných termínů v oblasti mentální retardace jsou považovány společenské předsudky (Wolfensberger, 1972). Předsudkem zde rozumíme fixovaný, předem deformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen nějakou libovolnou vlastností toho druhého“ (Haysová, 1998 in Šiška, 2005) [1]

„K zjišťování nejpříjemnějšího a nejnejpříjemnějšího postižení z pohledu lidí intaktních (bez postižení) jsou u nás pravidelně realizované průzkumy. Téměř všechny se shodují v nejvíce odmítající situaci, která představuje získání mentálního postižení. Zdůvodnění tohoto výsledku se odvíjí od obavy, že by mentální postižení přineslo příliš velkou změnu v kvalitě jejich života.“ (Vágnerová, Hadj-Mousová, Štech, 2001 in Krejčířová, 2010) [2]

1.2 Percepce sociální role osob s mentálním postižením

(dle Wolfensbergera, 1972)

- **Sub-humánní bytost** – vzdělávání lidí s mentálním postižením, jako prostředek k osvobození z animálního stádia („otec“ vzdělávání idiotů byl Eduard Seguin)
- **Neposkvrněný hříchem** – z historie osoby s mentálním postižením jako chápány ti, kdo se nedopustili hříchu a mají zvláštní vztah k božstvu, který lze chápat, jako kompenzace jejich postižení
- **Nemocný** – 1. Polovina 20. Století. Převažoval medicínský model postižení. Jako nejvhodnější místa pro život osob s mentálním postižením byly nemocnice a léčebny – často zde lidé s MP prožili celý život (jako „pacienti“).
- **Věčné dítě** – nejrozšířenější percepce. Pokud jsou lidé s mentálním postižením takto vnímání, brání jim, aby dospěli. Tato percepce se projevuje zejména u osob, které o lidi s mentálním postižením pečují tím, že jim neumožňují se vystavit jakémukoliv riziku, případně projevit či realizovat vlastní názor, přání. Vyskytují se tzv. infantilizace (např. dětsky vyzdobený pokoj, apod.)
- **Objekt posměchu** – historický doklad o zneužívání osob s mentálním postižením jako „šašků“ pro obveselení společnosti. Nebylo vyloučeno ani vysmívání se těmto jedincům, což nebylo vnímáno jako něco špatného.
- **Objekt lítosti a charity** – péče poskytována nejčastěji církví. Na člověka s mentální retardací je nahlíženo, jako na osobu, která potřebuje charitativní péči a vzbuzuje lítost.
- **Nebezpečí/postrach veřejnosti** – tuto percepce má za následek zejména proces deinstitutionalizace, kdy bývalí klienti „ústavů“ přecházejí do komunitního prostředí. Ne vždy jsou však sousedy přijati (např. kdy mají obavu ze snížení hodnoty tržní ceny jejich nemovitostí). [3]

2 MENTÁLNÍ RETARDACE

V následující kapitole přiblížím mentální retardaci, nejen, že nastíním, co to mentální retardace vlastně je, ale budu se jí zabývat z hlediska etiologie či klasifikace.

2.1 Definice MR

„Mentální retardaci lze definovat jako vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i postnatální etiologií.

Širší pojem než mentální postižení, které vymezuje terminologický a výkladový slovník Speciální pedagogika (Vašek a kol., 1994) jako střešní pojem používaný v pedagogické dokumentaci a který orientačně označuje všechny jedince s IQ pod 85 (tj. jedince v pásmu současně chápané mentální retardace s pásmem dříve používaného pojmu slaboduchost“ (Valenta, Müller 2009, s. 14 – 15) [4]

2.1.1 Definice MR dle WHO

„Stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Retardace se může vyskytnout bez, nebo současně s jinými somatickými nebo duševními poruchami.“ [18]

2.2 Etiologie

Dle Slowíka (2007) není u jedinců vždy možné zjistit příčinu mentálního postižení, navzdory tomu, že máme k dispozici vyspělé a moderní prostředky a možnosti. Je to způsobeno zejména tzv. multifaktoriální etiologií, což se dá považovat za kombinaci několika příčin a souvislostí mezi nimi.

Dobu vzniku mentálního postižení lze rozdělit:

Exogenní (vnější) faktory	
prenatální	všechny faktory negativně ovlivňující vývoj jedince v období od početí do porodu, zejména vlivy: fyzikální (úraz, škodlivé záření apod.), chemické (působení jedů, některých léků, drog apod.), nutriční (nesprávná výživa), biologické (virové a bakteriální infekce), psychické a sociální (stres, sociálněpatologické prostředí)
perinatální	všechny negativní a rizikové okolnosti probíhající při porodu nebo v období krátce po narození - mezi nejčastější patří: mechanické poškození plodu, nedostatek kyslíku (hypoxie, asfyxie), infekce, jiné komplikace
postnatální	všechny reálně možné příčiny vzniku vad a poruch v období po narození - jde o stejné negativní vlivy jako v prenatálním období, která však už působí na organismus jedince přímo (nikoliv skrze organismus matky)

Tabulka č. 1 Etiologie MR – exogenní faktory (Slowik, 2007)

Endogenní (vnitřní) faktory	
genetické	chromozomální aberace (poškození chromozomální výbavy nezávislé na dědičných vlivech - např. Downův syndrom), genové mutace (dědičně přenosná změna genetických informací; vady mohou být dědičné autozomálně - např. fenylketonurie, nebo vázané na pohlaví - např. daltonismus)
ostatní	dispozice (většinou dědičné, projeví se však pouze při výskytu určitého spouštěcího vlivu), změněná reaktivita (změna citlivosti jedince na běžné podněty - např. alergie, anafyaxe, astma), problémy imunity (celkově snížená obranyschopnost organismu)

Tabulka č. 2 Etiologie MR – endogenní faktory (Slowik, 2007) [5]

2.3 Klasifikace mentální retardace

2.3.1 Podle stupně postižení

Dle Krejčířové (2003), se od 90. let minulého století využívá názvosloví dle 10. revize WHO pro označení a vymezení osob s mentální retardací v teoretické i praktické oblasti. Toto vymezení vychází z termínů dříve používaných pro osoby s mentální retardací, které má však dnes pejorativní charakter. [6]

F 70	lehká mentální retardace	IQ 69 - 50
F 71	středně těžká mentální retardace	IQ 49 - 35
F 72	těžká mentální retardace	IQ 34 - 20
F 73	hluboká mentální retardace	IQ 20 a níže
F 78	jiná mentální retardace	stanovení stupně MR je nesnadné pro přidružené senzorické, somatické postižení, těžké poruchy chování, pro autismus
F 79	nespecifikovaná mentální retardace	mentální retardace je prokázána, není však dostatek informací pro zařazení osoby do některého z uvedených stupňů MR

Tabulka č. 3 Klasifikace MR podle stupně postižení (dle Pipekové a kol., 1998) [7]

2.3.1.1 Lehká mentální retardace

Dle Procházkové (1998 in Pipeková a kol.) se lehká mentální retardace u malých dětí (zpravidla do 3. roku života) projevuje pouze lehkým opožděním či zpomalením psychomotorického vývoje. Větší nápadnosti lze pozorovat ve věku tři až šest let, kdy se mentální retardace projevuje v oblasti komunikace (např. opožděný vývoj řeči, malá slovní zásoba, různé vady řeči, atd.), ale také např. v oblasti hry – děti si hrají stereotypně, jsou málo zvědavé, vynalézavé. Další problémy vznikají se začátkem školní docházky – „*konkrétní mechanické myšlení, omezená schopnost logického myšlení, slabší paměť, vázne analýza a syntéza.*“ [7] Problémy se také promítají v oblasti jemné a hrubé motoriky, ale také v oblasti pohybové koordinace, což se však v pozdějším věku může změnit. Je také zpomalen rozvoj sociálních dovedností, ačkoliv v sociálním prostředí, které je pro osoby s mentální retardací nenáročné, se nemusí žádné problémy vyskytovat. Potíže mohou nastat v těch situacích, „*kdy je kladen důraz na vysoký stupeň sociokulturních vztahů. V oblasti emocionální a volní se projevuje afektivní labilita, impulzivnost, úzkostnost a zvýšená sugestibilita.*“ Co se týká vzdělávání, žáci většinou zvládnou jednoduché učební obory nebo se zaškolují v nenáročných manuálních činnostech. V oblasti socializace hraje velkou úlohu rodina – respektive celkově výchovné působení na jedince s mentální retardací mající význam právě pro socializaci. Této dosahují osoby s lehkým mentálním postižením „*na úrovni adaptace*“. [7]

2.3.1.2 Středně těžká mentální retardace

Výrazné opoždění ve vývoji myšlení a řeči většinou provází člověka se středně těžkou mentální retardací po celý život. „*Řeč je velmi jednoduchá, slovník obsahově chudý, časté agramatismy.*“ [7] Tyto osoby používají většinou pouze holé věty či slovní spojení, někteří komunikují pouze prostřednictvím nonverbální komunikace. Středně těžká mentální retardace je také doprovázena přidruženým postižením – nejčastěji epilepsie a jiné neurologické či fyzické potíže. Co se týká myšlení, objevují se zde problémy v úsudku či schopnosti kombinace. Oblast jemné i hrubé motoriky je zasažena, projevující se nekoordinovaností pohybů, neobratností, v problémech ve vykonávání jemných úkonů. V oblasti sebeobsluhy můžeme hovořit o částečné samostatnosti. I u středně těžké mentální retardace se setkáváme s emocionální labilitou, nevyrovnaností i afektivními nepřiměřenými reakcemi. Osoby se středně těžkou mentální retardací jsou v dospělosti schopny se zařadit do pracovního

procesu, je – li práce vykonávána pod dohledem např. asistenta či v chráněném prostředí. [7]

2.3.1.3 Těžká mentální retardace

Opoždění v psychomotorickém vývoji můžeme pozorovat ještě před zahájením školní docházky. Toto opoždění se projevuje pohybovou neobratností či dlouhodobým osvojováním koordinace pohybů – u tohoto stupně postižení se často vyskytují motorické poruchy (projevy poškození CNS). Mají – li osoby s těžkou mentální retardací dostatečně podnětné prostředí, mohou si „osvojit základní hygienické návyky a částečně i jiné činnosti týkající se sebeobsluhy,“ [7] což však není možné u všech osob s tímto stupněm postižení. Těžká mentální retardace se mimo jiné promítá i do oblasti psychických procesů, myšlení či pozornosti, ale také do oblasti komunikace – kdy člověk používá pouze jednoduchá slova, případně řeč není vůbec vytvořena. I u osob s těžkou mentální retardací se setkáváme s impulzivitou, či kolísavostí nálad. Osoby s těžkou mentální retardací jsou zpravidla odkázány na celoživotní péči jiné osoby.

2.3.1.4 Hluboká mentální retardace

U osob s hlubokou mentální retardací lze vždy hovořit o úplné celoživotní závislosti na cizí osobě v péči o vlastní osobu – sebeobsluha téměř vždy nevytvořena, časté přidružené postižení zraku, sluchu, neurologické obtíže, motorická omezení atd. V oblasti komunikace tyto osoby používají většinou nonverbální komunikační prostředky, které ne vždy mají význam, řeč není vytvořena. Avšak některé osoby s hlubokou mentální retardací jsou schopny porozumět jednoduchým požadavkům. Kromě častého sebepoškozování se objevuje také totální porušení afektivní sféry. [7]

2.3.2 Podle způsobu chování

Dle Krejčířové (2010) osoby s mentálním postižením můžeme rozlišit na dva typy bez ohledu na stupeň jejich mentálního postižení:

- Eretický (též neklidný, verzatilní) – jedná se o osoby, které jsou vznětlivé, neklidné. Nedokáží se dlouhodobě soustředit na žádnou činnost, střídají se u nich vzruchy a útlumy.

- Apatický (též netečný, torpidní) – dalo by se říci, že se jedná o opak eretických typů. Jedná se o jedince, kteří jsou tiší a klidní s občas se vyskytujícími stereotypními pohyby. Vzruchy a útlumy se u těchto osob střídají velmi pomalu.

„Mezi nimi existuje typ nevyhraněný, kdy jsou procesy vzruchu a útlumu relativně v rovnováze popř. jeden z nich mírně převládá.“ (Krejčířová, 2007, Kozáková, 2005 in Krejčířová, 2010, str. 12). [2]

2.4 Sociálně podmíněná mentální retardace

Můžeme použít také termín zdánlivá mentální retardace či pseudooligofrenie (s tímto termínem se můžeme setkat zejména ve starší literatuře). Tento typ mentální retardace může vzniknout tehdy, kdy na jedince působí vnější nepodnětné prostředí. Tedy jedná se o mentální retardaci, která nevzniká poškozením CNS, ale „nedostatečnou stimulací dítěte“. Sociálně podmíněná mentální retardace se může projevat podobně, jako mentální retardace získaná na základě organického poškození CNS. Objevuje se opožděný vývoj myšlení, řeči, či sociální adaptace. Pokud dítěti poskytneme vhodné a stimulující prostředí, kde bude mimo výše uvedené působit i adekvátní výchova, lze tento typ mentální retardace částečně upravit. Musíme však brát v potaz vrozené a dědičné dispozice jedince, jeho věk či zdravotní stav. (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007 s. 14) [8]

2.5 Psychické zvláštnosti jedince s mentální retardací

2.5.1 Vnímání

„Vnímání je poznávání přítomnosti, rozvíjí se v interakci s rozvojem dalších poznávacích procesů a umožňuje základní orientaci v prostředí“ (Vágnerová, 2004, Nakonečný 1998 in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 22). [8]

Lze říci, že u zdravého (nepostiženého) dítěte se jedná o poměrně rychlý proces utváření zkušeností, zatímco u dětí s mentálním postižením se setkáváme s odchylkami ve vývoji a celkový proces je pomalý. (Valenta, Müller, 2009, s. 36) [4]

„Rubinštejnová (1973 in Valenta, Müller, 2009) uvádí tyto zvláštnosti percepce osob s mentálním postižením:“

- Zrakové vnímání je zpomalené a jeho rozsah je snížený (s tím souvisí i ztížená orientace v novém, neznámém prostředí. U vnímání obrazu dělá těmto osobám problémem pochopit perspektivu, částečné překrývání kontur nebo rozlišovat polostíny)

- Počítky a vjemy můžeme označit jako nediferencované – týká se různých předmětů, tvarů, barev. „*Zvláště silně je porušena diskriminace figury a pozadí.*“ Pro osoby s mentálním postižením bychom měli organizovat vnímaný materiál, na rozdíl od intaktní populace, které nečiní problém vydělit obrys geometrických tvarů z prostředí, u lidí s mentálním postižením bychom tento měli výrazně odlišit od pozadí.
- Inaktivita vnímání – souvisí s neschopností prohlédnout si materiál podrobně či vnímat všechny detaily
- Nedostatečné prostorové vnímání (např. vnímání hloubky)
- Snížená citlivost v oblasti hmatových vjemů
- Problémy vnímání prostoru a času [9]

2.5.2 Rozvoj řeči

Vycházíme z faktu, že prostředkem poznávání je jazyk. „*Rozvoj jazykových kompetencí je závislý na interakci vrozených dispozic a kvality stimulace*“ (Vágnerová, 2004 in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 23) [8]

Fonemická diferenciacie i samotné vytváření slov a vět se vytváří později než u intaktních dětí. S nedostatky spojenými s fonemickým sluchem souvisí i zpomalení ve vývoji artikulace. Rozdíl mezi intaktními dětmi a dětmi s mentálním postižením je i ve velikosti slovní zásoby – u dětí s mentálním postižením je v předškolním věku menší, stejně tak můžeme hovořit o chudé aktivní slovní zásobě. „*Mluvnická stavba řeči je velmi nedokonalá*“ [8]

2.5.3 Myšlení

„Myšlení lze definovat jako mentální manipulaci s různými informacemi sloužící k porozumění jejich podstatě a k analýze různých souvislostí a vztahů, na jejichž základě lze učinit jistý závěr“ (Vágnerová, 2004 in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 24) [8]

Pokud bychom chtěli nastínit myšlení osob s mentálním postižením, asi bychom museli začít tím, že toto myšlení je příliš konkrétní. Abstraktní a generalizované myšlení je pro tyto osoby až téměř nemožné. Stejně tak se setkáváme s chybami a nepřesnostmi v analýze a syntéze. „*Myšlení je nedůsledné, vyznačuje se slabou řídicí funkcí a značnou nekritičností, pojmy se tvoří těžkopádně a úsudky jsou nepřesné.*“ (Valenta, Müller, 2009, s. 37) [4]

2.5.4 Paměť

„Paměť umožňuje uchování informací a je velmi úzce spojena s učením.“ (Vágnerová, 2004 in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 24) [8] Díky paměti si jedinec může uchovat a zobecnit minulou zkušenost, získat vědomosti a dovednosti. „Bez paměti se nemůže utvářet osobnost člověka, protože bez hromadění minulé zkušenosti nemůže vzniknout jednota způsobů chování a určité soustavy vztahů k okolnímu světu“ (Rubinšteinová 1973, s. 162 in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 24) [8]

Jako specifikum paměti u osob s mentálním postižením bychom mohli označit to, že si nové poznatky osvojují velmi pomalu a po mnohonásobném opakování. Také naučené věci poměrně rychle zapomínají a vybavování pamětních stop probíhá nepřesně. Problém vzniká i v oblasti uplatnění a vybavení si vědomostí – totiž osoby s mentálním postižením je v praxi neumí uplatnit včas – ve správný okamžik. Všechny tyto nedostatky pramení z vyšší nervové činnosti osob s mentálním postižením. Podmíněné spoje vyhasínají rychleji než u běžné populace. U jedinců s mentálním postižením můžeme hovořit i o nekvalitním třídění pamětních stop. Setkáváme se spíše s mechanickou pamětí. „S tím souvisí i velký eidetismus představ, jenž má prvosignální charakter a znemožňuje z vnímaného vyčlenit to podstatné.“ (Valenta, Müller, 2009, s. 37) [4]

2.6 Zvláštnosti volných vlastností osob s mentálním postižením

„Vůle je naučenou autoregulační schopností, která usměrňuje jednání člověka takovým způsobem, který je považován za účelný či nutný, ale není spojen s dosažením libosti, a proto by zde nestačila emoční regulace“ (Vágnerová 1999, s. 44 in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 25) [8]

U osob s mentálním postižením můžeme v oblasti volných projevech hovořit o zvýšené sugestibilitě, volní a citové labilitě, agresivitě, impulzivnosti, úzkosti či pasivitě. Jako specifický rys bychom také mohli označit dysbulii (porucha vůle) či abulii (projevující se jako nedostatečná vůle až neschopnost zahájit činnost), (viz Hartl, Hartlová, 2000 in (Valenta, Müller, 2009, s. 39) [4]

2.7 Emocionální zvláštnosti osob s mentálním postižením

„Emoce lze definovat jako schopnost reagovat na různé podněty prožitkem libosti a nelibosti s vnějšími projevy. Funkcí emocí je základní orientace a regulace směřující k adapta-

ci na dané podmínky.“ (Vágnerová, 2004, in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 26) [8]

Osoba s mentálním postižením má sníženou schopnost se ovládat ve srovnání s intaktními vrstevníky. Pokud budeme hovořit o jakési citové otevřenosti, musíme ji dát do souvislosti s malou řídicí funkcí rozumu, která umí prožitky tlumit či je přehodnocovat. Situace, které člověk s mentálním postižením „zvládá“ reaguje na ně kladnými emocemi. Ale v životě těchto lidí se vyskytují často situace, které se zvládat nenaučili. Na tyto situace se pak mohou objevit různé neurotické (např. enuréza) či psychopatologické (např. krádeže) obtíže, o kterých bychom pak hovořili jako o poruchách citového vývoje. Intenzita těchto reakcí klesá úměrně s věkem. (Valenta, Müller, 2009, s. 38) [4]

Rubinšteinová (1973) emocionální sféru člověka s mentálním postižením charakterizuje takto:

- U citů se objevuje nediferencovanost, chybění citových odstínů
- Uspokojení či neuspokojení můžeme označit za jednostranné, vždy je jedno z nich dominující
- Dynamika a intenzita citů je neadekvátní k podnětům (vnímání je buď to neúměrně silné, nebo naopak povrchní. I minimální podnět může způsobit nepřiměřenou a dlouhodobou reakci, někdy i negativismus (zejména u citově labilnějších jedinců)
- Hodnoty a postoje jsou ovlivněny egocentrickými emocemi
- Osoby s mentálním postižením snadno podlehnou afektu – dá se říci, že v určitých situacích „vítězí city nad intelektem“. Vyskytuje se dysforie (jedná se o chorobné poruchy nálad, které jsou ve stávajících situacích až nečekané, překvapující). (Rubinšteinová 1973 in Valenta, Müller, 2009, s. 38) [9]

„Je potřeba se zmínit ještě o problematice emoční deprivace, která je velmi častá u dětí s mentální retardací umístěných v ústavní výchově. Emoční deprivace ale také úzce souvisí se sensorickou deprivací, se sociální a kulturní deprivací, se zanedbaností, se zhoršením životní úrovně rodiny, s nakupením frustračních a stresových situací v rodině atd.“ (Dolejší, 1973, in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 26) [8]

2.8 Sebehodnocení osob s mentálním postižením

„Sebepojetí formuje povahové rysy, ovlivňuje dynamickou stránku osobnosti, jednání a chování osoby. Celý proces sebehodnocení úzce souvisí s motivací“ (Dolejší, 1973, Vágnerová, 2004 in Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 27) [8]

Pokud bychom měli srovnávat intaktního jedince a jedince s mentálním postižením, lišil by se tento člověk rozdílnou (specifickou) aspirací. U intaktních jedinců bychom asi ve většině případů hovořili o stabilitě či reálnosti aspirace (jakožto projev duševního zdraví). U osob s mentálním postižením se však častěji setkáme s aspirací, která je vychýlena na jednu nebo druhou stranu. To znamená směrem k podhodnocování se (což označujeme jako nižší aspiraci) nebo naopak nadhodnocování se (vyšší aspirace) – která je většinou také nereálná. (Valenta, Müller, 2009, s. 39) [4]

3 PROBLEMATIKA INTEGRACE A INKLUZE

Cílem v této kapitole je nastínit problematiku integrace a inkluze osob s postižením do majoritní společnosti, vymezit a specifikovat výše uvedené pojmy.

Dle Procházkové (2009, str. 28) stále existují lidé, kteří nejsou součástí společenského každodenního života, nemohou jím být obohacováni ani jej obohacovat. Můžeme hovořit o této školské či pracovní izolaci také jako o segregaci. [10]

„Segregace je akt, kterým společnost dává určité skupině najevo, že jsou horší než jiní lidé.“ (Clarke, svědectví v procesu Brown vs. Board Education, 1956 in Procházková, 2009, str. 28) [10]

3.1 Integrace

„Slovo integrace má řadu významů – v oblasti speciální pedagogiky tento pojem chápeme jako „spolužití postižených a nepostižených při přijatelně nízké míře konfliktnosti vztahů těchto skupin““ (Jesenský, 1995 in Slowík, 2007, s. 31) [5]

„Integraci (z latinského integer = neporušený) můžeme vymezit jako snahu o úplné zapojení handicapovaného jedince, splynutí, začlenění a zapojení ve společnosti. WHO definuje integraci jako sociální rehabilitaci, jako schopnost osoby podílet se na obvyklých sociálních procesech.“ (Fišer, Škoda, 2008, str. 23) [11]

3.2 Inkluze

Podle Uzlové (2010) bývají někdy termíny integrace a inkluze považována za synonyma. Inkluzi však lze považovat za vyšší stupeň integrace. O integraci budeme hovořit tehdy, kdy pro člověka se znevýhodněním je nějakým způsobem upraveno vnější prostředí či je mu věnována speciální intervence. Kdežto u inkluze dochází k zaměření na všechny členy společnosti, jejich potřeby. *„Dalšími důležitými charakteristikami inkluze jsou podpora kooperace, komunikace a respekt k různosti.“* (s. 18) [12]

„Inkluze je nikdy nekončící proces, ve kterém se lidé s postižením mohou v plné míře zúčastňovat všech aktivit stejně jako lidé bez postižení.“ (Slowík, 2007, s. 32) [5]

3.3 Inkluzivní prostředí

Za takového bychom mohli označit prostředí, které je přátelské, tolerantní a otevřené ke všem osobám, kteří v něm žijí, ať už pracují, vzdělávají se či tráví volný čas. Jedná se o

takové prostředí, kde mají všichni lidé v něm žijící dostatek podnětů pro svůj rozvoj, vzájemnou spolupráci a komunikaci. Toto prostředí respektuje jinakost, odlišnost. Naopak heterogenita skupiny může ostatní členy obohatit, inspirovat. Inkluzivní prostředí vyžaduje, aby se lidé naučili žít společně, ne jenom vedle sebe. Vyžaduje, aby lidé byli k sobě navzájem vnímaví, a také aby si naučili pomáhat, je – li to třeba. (s. 19) [12]

3.4 Přístupy v sociální integraci

Dle Jesenského (1995 in Slowík, 2007) [5]

ASIMILAČNÍ PŘÍSTUP pro společnost zpočátku snažší, celkově však méně výhodný	ADAPTAČNÍ (KOADAPTAČNÍ) PŘÍSTUP pro společnost zpočátku náročnější, celkově však výhodnější
znevýhodnění je záležitostí konkrétního jedince, jeho sociální integrace závisí na schopnosti přizpůsobit se společenské majoritě, která určuje pravidla soužití	znevýhodnění je společný problém konkrétních osob a celé společnosti, snahu jedince o sociální integraci podporuje společností vstřícnými opatřeními (např. odstraňování bariér), přizpůsobování se je vzájemné

Tabulka č. 4 *Přístupy v sociální integraci*

3.5 Princip normalizace

Předpokladem pro princip normalizace je, že všichni lidé budou mít v životě stejné šance, tzn., bude utvářeno takové prostředí, kde budou pro osoby s postižením vytvořeny normální podmínky k životu. Princip normalizace velmi úzce souvisí se jménem dánského právníka Nielse Erika Bank – Mikelsena, který tento princip v roce 1959 vytvořil. Dále byl tento princip rozvíjen asi o deset let později švédským psychologem Bengtem Nirjem. Princip normalizace rozdělil do osmi oblastí:

- **Normální denní rytmus** – týká se běžných denních, dalo by se říci až rutinních záležitostí, jako je spánek, stravování, střídání práce a volného času. Stejně tak, jak je tomu u vrstevníků intaktní populace.
- **Normální týdenní rytmus** – stejně tak jako běžná populace, i lidé s postižením potřebují mít oddělenou práci, bydlení, trávení volného času, atd. S tím souvisí také změna místa i osob (tzn., jedinec není celý týden na jednom místě).
- **Normální roční rytmus** – stejně jako u většiny lidí, mají i lidé s postižením právo na prožívání významných výročí a událostí, jako jsou narozeniny, prázdniny, ná-

vštevny, rodinné oslavy. V rámci principu normalizace je žádoucí, aby k těmto zážitkům docházelo

- **Normální zkušenosti v průběhu života** – pro určitý věk osoby by měl odpovídat i adekvátní způsob komunikace. To znamená, dítě s postižením má právo, aby se k němu přistupovalo jako k dítěti, dospělý člověk s postižením naopak vyžaduje přístup jako k dospělému člověku.
 - **Normální respekt před individuem a jeho právem na sebeurčení** – tento princip spočívá v co nejmožnějším zapojení člověka s postižením do hledání a uspokojování svých potřeb. Stejně tak je kladen důraz na vyjadřování vlastního přání, rozhodnutí, vůle, které by mělo okolí respektovat.
 - **Normální sexuální vzor dané kultury** – člověk s postižením má stejné potřeby jako člověk bez postižení. To znamená i potřebu kontaktu s osobami různého pohlaví. Je třeba, aby byl lidem s postižením tento kontakt umožněn, stal se pro ně přirozeným.
 - **Normální ekonomické životní vzory a práva v rámci společenských událostí** – v praxi to znamená zajištění ekonomických standardů – lidé s postižením nepotřebují jen prostředky k zajištění obživy, ale měli by mít k dispozici i finance k zajištění individuálních potřeb („kapesné“)
 - **Normální vzory prostředí a standardy uprostřed společenství** – tento princip znamená, že pro člověka s postižením by měly být použity stejné parametry, jako pro intaktního jedince – týká se velikosti, polohy, vybavení místa, kde člověk žije, kde se pohybuje. (Nirje, 1994 in Karas 2004, 32 -33 in Procházková, 2009, str. 29)
- [10]

4 SYSTÉM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

V této kapitole půjde o přestavení sociálních služeb v České republice, kam spadá i centrum denních služeb, jehož významu se právě týká tato práce. Pokud hovoříme o sociálních službách, hovoříme v podstatě o zákonu č. 206/2009 Sb. – což je zákon o sociálních službách, kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., jehož přijetí lze považovat za významný milník v sociálních službách.

4.1 Sociální služba

„Pro účely tohoto zákona (č. 206/2009 Sb.) se rozumí sociální službou činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ [13]

4.1.1 Druhy sociálních služeb

sociální služby zahrnují:		
sociální poradenství	služby sociální péče	služby sociální prevence

Tabulka č. 5 *Druhy sociálních služeb (dle Bartoňové, Bazalové, Pipekové, 2007, s. 99)* [8]

4.1.2 Formy poskytování sociálních služeb

pobytové	ambulantní	terénní
služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb	služby, za kterými osoba dochází, je doprovázena, nebo dopravována do zařízení sociálních služeb, součástí služby není ubytování	služby jsou osobám poskytovány v přirozeném sociálním prostředí

Tabulka č. 6 *Formy sociálních služeb (dle Bartoňové, Bazalové, Pipekové, 2007, s. 99)* [8]

4.1.3 Centrum denních služeb

„V centrech denních služeb se poskytují ambulantní služby osobám, které mají sníženou

soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby.“ (§45) [14]

„Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,

b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,

c) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,

d) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

e) sociálně terapeutické činnosti,

f) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“

(§45) [14]

5 ZAMĚSTNÁVÁNÍ OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Následující kapitola stručně popisuje možnosti, kde mohou být osoby se zdravotním postižením zaměstnány. O. s. IZAP, kromě poskytování sociální služby – centrum denních služeb, nabízí osobám s mentálním a kombinovaným postižením zaměstnání v rámci chráněných pracovních míst.

5.1 Chráněná pracovní místa

Dle zákona č. 367/2011 Sb, kterým se mění zákon 435/2004 Sb., o zaměstnanosti:

„Chráněné pracovní místo je pracovní místo zřízené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s Úřadem práce. Na zřízení chráněného pracovního místa poskytuje Úřad práce zaměstnavateli příspěvek. Chráněné pracovní místo musí být obsazeno po dobu 3 let. Chráněným pracovním místem může být i pracovní místo, které je obsazeno osobou se zdravotním postižením, pokud je vymezeno v písemné dohodě mezi zaměstnavatelem a Úřadem práce. Dohoda se uzavírá na dobu 3 let.“ (§75)

[15]

5.2 Podporované zaměstnání

„Podporované zaměstnávání je časově omezená služba určená lidem, kteří hledají placené zaměstnání v běžném pracovním prostředí. Jejich schopnosti získat a zachovat si zaměstnání jsou přitom z různých důvodů omezeny do té míry, že potřebují individuální dlouhodobou a průběžně poskytovanou podporu poskytovanou před i po nástupu do práce.

Smyslem PZ je vyrovnávání příležitostí pro pracovní uplatnění lidí, kteří v důsledku zdravotního postižení nebo jiných znevýhodňujících faktorů mají ztížený přístup na otevřený trh práce a v důsledku toho mohou být nebo jsou omezeni ve svém společenském uplatnění. V rámci podporovaného zaměstnávání je poskytována podpora rovněž zaměstnavatelům uživatelů služby.“ [16]

5.3 Další možnosti zaměstnávání osob s mentálním postižením

5.3.1 Pracovní rehabilitace

Je činnost, která je zaměřena na získání a udržení si pracovního místa pro osoby se zdravotním postižením. Na základě žádosti toto spravuje Úřad práce, který navíc hradí náklady

s tímto spojené. V součinnosti s konkrétní osobou se také podílí na vzniku individuálního plánu.

5.3.2 Příprava k práci

Trvá nejdéle po dobu 2 let. Většinou je realizována s podporou asistenta. Příprava v práci je specifická v pomoci a podpoře při zapracování člověka se zdravotním postižením na vhodné pracovní místo, při spolupráci s Úřadem práce.

5.3.3 Specializované rekvalifikační kurzy

Zpravidla se realizují za stejných podmínek, jako ostatní rekvalifikace. [17]

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 PŘEDSTAVENÍ OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ IZAP

Zařazení následující kapitoly považuji za nezbytné, neboť všechny aktivity popisované níže se odehrávají právě v Centru denních služeb, které provozuje toto občanské sdružení. V následujících řádcích se pokusím toto občanské sdružení představit.

6.1 Historie

Na počátku zrodu občanského sdružení IZAP (tím rokem je rok 1992) stály dvě vychovatelky ze základní školy speciální ve Zlíně na Lazech paní Miluška Zvonařová a Ladislava Bednářová. Těmto dvěma dámám nebylo jedno, jak tráví jejich žáci s handicapem svůj volný čas v tehdejších ústavech sociální péče či dětských domovech a začaly se zabývat alternativním a smysluplným využitím jejich volného času. Nejen, že společně nastudovali a odehráli množství divadelních představení či, ale také se věnovali cestování (např. Chorvatsko, Mallorca, atd.). Nutno dodat, že i na tomto místě a v tomto čase se zrodil dnes již známý koncert „Chceme žít s Vámi“.

Za další významný milník se dá považovat rok 2001, kdy dochází k rozšíření o. s. IZAP a vzniká Netradiční centrum Slunečnice. Z handicapovaných dětí, které sice trávily smysluplně svůj volný čas, se mezitím stali mladí lidé, kteří měli stejné potřeby, jako jejich zdraví vrstevníci – totiž vzdělávat se a pracovat. Otevírají se první chráněné a sociálně terapeutické dílny. Kromě toho se otevřela dnes již známá Netradiční kavárna Slunečnice (mimo jiné první svého druhu v České republice). Během deseti let vznikly 3 sociální služby a 12 chráněných dílen. [19]

6.2 Současnost

Dnes má o. s. IZAP registrovanu pouze jednu sociální službu, a to Centrum denních služeb. V současné době provozuje 10 chráněných dílen. [19]

6.2.1 IZAP v číslech

rok 2011	
celkový počet zaměstnanců	42
z toho se znevýhodněním	29
bez znevýhodnění	13
uživatelé sociální služby	30

Tabulka č. 7 IZAP v číslech (dle časopisu Slunečnice) [19]

7 AKTIVITY CENTRA DENNÍCH SLUŽEB

V této kapitole bych ráda představila aktivity centra denních služeb o. s. IZAP Zlín. Cílem následující kapitoly není prováděné činnosti v centru denních služeb pouze popsat, ale také vždy alespoň stručně uvést jaký přínos mají pro uživatele, případně jak tyto aktivity napomáhají jejich integraci do majoritní společnosti.

7.1 Individuální plánování

Jakékoliv činnosti uživatele centra denních služeb (dále jen „CDS“), předchází vytvoření individuálního plánu. Ten nám totiž ukáže, kam uživatel směřuje, co je jeho a potažmo našim společným cílem. Od toho se potom odvíjí většina činností, kterou uživatel vykonává. Pracovníci v sociálních službách, sociální pracovník či speciální pedagog potom pracují s uživatelem dle jeho individuálních schopností, možností a dovedností. Vychází vždy z jeho přání a individuálních potřeb. Individuální plán se tak u všech uživatelů liší.

7.2 Plánování dne

Den v centru denních služeb začíná plánováním. Vypadá to tak, že každý uživatel CDS si se sociálním pracovníkem, speciálním pedagogem či svým klíčovým pracovníkem rozplánuje aktivity na daný den. Aktivity jsou zpravidla realizovány v několika blocích, a to zejména kvůli skutečnosti, že ne všichni uživatelé CDS se mohou koncentrovat po delší dobu. Pokud však má uživatel zájem, může si naplánovat činnost např. na celé dopoledne.

plánování denních aktivit	
8:00 – 9:30	Blok činností 1
9:30 - 10:00	svačina
10:00 - 11:30	blok činností 2
11:30 - 12:30	oběd
12:30 - 13:30	blok činností 3 (vzdělávání)
13:30 - 16:00	blok činností 4 (vzdělávání, volnočasové aktivity)

Tabulka č. 8 *Plánování denních aktivit (vlastní)*

Plánování dne by mělo být vždy v souladu s individuálním plánem uživatele, avšak reflektuje také momentální potřeby a přání uživatele CDS. Výhodou zde je, že uživatelé zde mají

prostor pro svá vlastní rozhodnutí a vyjádření, která jsou nezbytná pro život. Učí se také asertivitě, aby dokázali říci „ne“, případně vyjádřit vlastní přání, pokud se jejich momentální citění neshoduje s návrhy pracovníka v sociálních službách, který je u plánování činností přítomen. Pokud se uživatel necítí dobře, má právo pracovním činnostem jen přihlížet. Plánování dne se uskutečňuje na tzv. „plánovací tabuli“, kde je vždy jméno a fotka uživatele a plán je sestaven pomocí piktogramů. Uživatelé tak mají během dne kdykoliv k tabuli přístup, aby se mohli podívat a připomenout si, jaké činnosti mají daný den naplánovány, případně dle potřeby mohou svá rozhodnutí změnit.

7.3 Aktivizační a sociálně terapeutické činnosti

Asi těžko bychom hledali činnost, která je zařazena mezi aktivizační a sociálně terapeutické činnosti a přímo souvisí přímo se sociálním začleňováním osob s mentálním postižením do většinové společnosti, ale pro uživatele CDS mají tyto činnosti nezastupitelný význam. V keramické dílně, kreativní dílně a mýdlárně trénují uživatelé nejen jemnou motoriku, ale mohou se i umělecky vyjádřit, trénují koncentraci, výdrž, přesnost. Pokud se jim něco povede, posiluje to jejich sebevědomí, pozitivně to působí na psychiku. Avšak cílem není vždy jen vypálený hrnek, či zabalené mýdlo – práce v dílně může být také příjemně stráveným časem s ostatními uživateli, pracovníky v sociálních službách či dobrovolníky a praktikanty, kdy je zde prostor pro konverzaci, která má pro uživatele mnohdy větší význam, než bychom očekávali. Ne všichni uživatelé se pohybují v zcela podnětném prostředí a už jen to, že jsou vyslechnuti, je pro ně velmi důležité i posilující.

7.4 Výchovné a vzdělávací aktivity

Pravdou je, že pokud se jedná o „výchovné“ aktivity, mám trochu s tímto výrazem problémy. Přece jenom všichni uživatelé CDS jsou dospělí lidé. Nicméně tito dospělí lidé mají mnohdy deset, patnáct i dvacet let za sebou povinnou školní docházku, proto je vzdělávání jistě na místě – potažmo v souladu s celoživotním vzděláváním.

Vzdělávací aktivity také velmi napomáhají začlenění mladého člověka s mentálním postižením do většinové společnosti.

Vzdělávání probíhá buďto plošně, nebo individuálně, kdy pracovníci v sociálních službách pružně reagují na potřeby jednotlivých uživatelů CDS. Nabídka vzdělávání je pro uživatele velmi pestrá. Opět se odvíjí od individuálního plánu i od přání uživatele.

7.4.1 Kurz PC

Kurz PC osobně považuji jako velmi přínosný. Nepředpokládá se, že se s uživateli stanou špičkoví programátoři, nicméně vyhledat si na internetu vlakový spoj, napsat e-mail kamarádovi, nebo podívat se, co večer dávají v kině, je snad dnes pro většinu populace samozřejmostí. Proč by to tedy nemohlo být samozřejmostí i pro člověka s mentálním postižením? Opět zde převádíme motto o. s. IZAP do praxe („*umožnit mladým lidem s mentálním postižením, aby mohli žít co nejvíce tak, jako jejich zdraví vrstevníci*“). Proto je kurz PC zaměřen především na praktické využití. Nejčastěji se uživatelé učí vyhledávat vlakové či autobusové spoje (což využíváme v praxi, kdy se chystáme někam na výlet – uživatelé mají za úkol najít nejvýhodnější spoj, co se týká ceny i času), posílají e-maily svým přátelům, hledají nejrůznější kulturní programy, zjišťují otevírací doby i různé zajímavosti z různých oblastí. Sama jsem byla nesmírně překvapená, že se naši uživatelé zajímají o ekologii, historii, přírodu či památky. Jednou z velmi oblíbených činností je vyhledávání různých témat na internetu, o kterých pak lze vést debaty. To, že se uživatel nebojí vystoupit před ostatní a vyjádřit svůj názor, je pro mě (ale hlavně pro uživatele samotného) velmi důležité.

Nejedná se jen o běžné využívání internetu, ale i práci v MS Word[®] – uživatelé opisují texty, sami vyjadřují vlastní myšlenky, texty následně upravují a někteří (i když za pomoci pracovníka v sociálních službách) dokonce napíší i svůj životopis – jedná se zejména o ty uživatele, kteří mají zájem o integraci na volný trh práce. Kurz PC je nejvhodnější právě pro ty, kteří mají zájem najít si práci. Učí se orientovat na různých pracovních portálech či do nich přímo zadávají své životopisy (při čemž se vzhledem k dnešní situaci na trhu práce musí obrnit velkou trpělivostí).

7.4.2 Trivium

Trivium – to není jen čtení, psaní a počítání, jak by se mohlo zdát. Čtení a psaní dnes dostává úplně jiný rozměr. Myslím tím, že po určitých zkušenostech již nepovažuji za stěžejní, zda uživatel dobře aplikuje měkké a tvrdé y či interpunkci. Mnohem důležitější je např. porozumění textu a jiné, mnohem důležitější úkony, ke kterým se dostanu později. Často se stává, že uživatelé přinesou nějaký dopis (např. vyjádření o přiznání či nepřiznání příspěvku na péči a podobně), který je plný nesmyslných čísel a nesrozumitelného textu. Text je pro uživatele s mentálním postižením natolik obtížný, že z něj nedokážou přečíst vůbec nic, kromě své adresy. Potom je na pracovnících, aby uživateli vysvětlili, o co se jedná tak,

aby to vzhledem ke svým kognitivním schopnostem pochopil. Co se však týče běžného čtení a psaní, volíme takovou cestu, která odpovídá věku našich uživatelů. To znamená, že by bylo nedůstojné, abychom nutili naše uživatele číst z čítanek určených primárně pro děti. Proto hodně využíváme PC – uživatelé čtou různé články, které je zajímají, píšou e-maily. Například už jen tím, že surfují po internetu, jsou donuceni číst a psát. Potom dochází k učení nenásilnou formou, která uživatele baví. Co se týká využívání tištěného textu, potom zde někteří uživatelé např. vyhledávají písmena, podtrhují slova obsahující různá písmena, atd. V triviu se také někteří uživatelé zdokonalují v nácvičku svého podpisu - jak různými grafomotorickými a uvolňovacími cviky, tak i nácvičkou podpisu samotným.

Další samostatnou, dá se říci, kapitolou by mohlo být počítání, manipulace s penězi a finanční gramotnost.

Co se týká jakéhokoli počítání, položila jsem sama sobě otázku: „Co člověk v běžném životě potřebuje nejvíce počítat?“ Ať jsem přemýšlela sebevíc, jediné, co mě napadlo, byly finance.

A právě častou aktivitou, kterou s uživateli v centru denních služeb provádíme, je nácviček manipulace s penězi a finanční gramotnost. Což je věc, bez které se člověk v dnešním světě neobejde. Pokud je uživatel oprávněn manipulovat s finančním obnosem, snažíme se, aby byl i v této oblasti co nejvíce samostatný.

S uživateli provádíme různá cvičení, nejlépe s reálnými penězi, pokud je to možné, aby si mohli nejen zrakem, ale také ostatními smysly co nejvíce zapamatovat jednotlivé mince a bankovky (ačkoliv by se mohlo počítání peněz jevit jako nezáživná činnost, někteří uživatelé se skvěle baví – zejména, když se pracuje s reálnými bankovkami a najednou se třeba „ztratí“ stokruna – většinou se po chvíli zase „objeví“).

Velkým problémem, který vzniká u počítání – nejen peněz, je u mnoha uživatelů CDS snížená schopnost až úplná neschopnost abstraktního myšlení. Pokud si uživatelé nepočítají na prstech, případně nepoužijí kalkulátor, nejsou schopni vůbec peníze sčítat nebo odčítat. Mnohdy však ani použití kalkulátoru se neukázalo jako řešení. Hodnota bankovky a symbol – číslo na kalkulátoru pro některé uživatele nemá žádnou spojitost.

Proto jsem začala využívat jednoduchou pomůcku, na kterou mě přivedla jedna pracovnice v sociálních službách, která pracuje v podobné organizaci. Jedná se o využití kalkulátoru při placení v obchodě – uživatel tak ví, kolik peněz dostane zpět, je tak eliminován fakt, že mu bude nesprávně vráceno.

„Svět financí“ má však i svou stinnou stránku. Jsou jí různé půjčky většinou od nebankovních společností a také s většinou ne zrovna nízkým úrokem. Člověk s mentálním postižením je příliš snadnou „kořistí“ pro takovéto společnosti, které se nezdrahají uzavřít smlouvy. Člověk s mentálním postižením totiž v té chvíli neuvědomuje vážnost svého počínání. Vidí pouze to, že nyní bude mít peníze. Ale to, že bude muset splatit několikanásobně vyšší částku, než si půjčil, už si nespočítá, protože to není v jeho schopnostech, stejně tak jako porozumění smlouvě, kterou podepisuje. A pokud vedle sebe nemá člověka, který by mu s touto situací pomohl, poradil, je možné, že onomu uživateli nastal docela vážný problém, který ho může pronásledovat několik let a může skončit ne zrovna šťastným koncem.

Hodnota peněz je totiž něco, s čím také neustále musíme uživateli pracovat. Nejenže se snažíme neustále naše uživatele před různými půjčkami varovat, ale také pracujeme s finančními částkami a věcmi, které za ně lze pořídit. Uživatelé pak přemýšlí nad hodnotami jednotlivých bankovek a mincí (větší, menší, učí se vyjádřit stejnou finanční částku různými způsoby). Zejména poslední zmíněné činní uživatelům problém, protože pokud je částka 400 Kč vyjádřena dvěma dvě sto korunami, a poté částka stejná vyjádřena čtyřmi sto korunami, či osmi padesáti korunami, nemá pro některé uživatele CDS částka stejnou váhu. V tomto případě někteří uživatelé označili jako nejvyšší částku tu, která byla tvořena dvěma dvě sto korunami, protože uživatelé určili dvě sto korunu jako nejvyšší bankovku. V čemž měli samozřejmě pravdu – dvě sto koruna byla opravdu nejvyšší předloženou bankovkou. Proto s uživateli CDS provádíme tato cvičení, aby si osvojili všechny možné způsoby vyjadřování finanční částky.

Další věc, bez které se nikdo v dnešním světě neobejde, je poznávání hodin. Zdánlivě triviální věc se stává pro mnohé uživatele CDS náročným úkolem – protože pokud toto nepoužívali od ukončení školní docházky, mnohé z věcí, jakožto i poznávání hodin, zapomněli. S uživateli tedy trénujeme poznávání hodin analogových i digitálních, stejně tak trénujeme orientaci v čase, v denní době, kdy se jaký úkon provádí atd.

7.4.3 Kurz anglického jazyka

Ačkoliv se může kurz anglického jazyka zdát nepřínosný, má pro uživatele CDS nezastupitelný význam. Nejenže při něm uživatelé posilují koncentraci, paměť a výslovnost, ale také je kurz anglického jazyka přínosný např. pro práci s počítačem, DVD a CD přehrávačem a dalšími elektrospotřebiči, nebo nákupu některých potravin, které nemají české označení,

také však pro slova, která jsou nyní běžně používána v češtině a svůj původ mají v angličtině. Tato slova se běžně používají v hovorů a uživatelé CDS jsou tak schopni lépe porozumět tomu, co se říká (např. restartovat počítač, „stopnout“ DVD).

Dalším přínosem anglického jazyka je posílení sebevědomí, které je na místě po tom, co si uživatelé osvojí několik slovíček či frází a jsou je schopni používat.

Někteří z uživatelů CDS se vydali v říjnu 2011 na expedici po Route 66. Vrátili se s nadšením, nejen z toho, že navštívili a poznali jiný kontinent, ale byli na sebe právem pyšní, že se dorozuměli právě jednoduchými frázemi a naučenými slovíčky, dokázali najít WC i schodiště, dovedli pozdravit a rozloučit se, poprosit či poděkovat.

7.4.4 Základy stolničení

Základy stolničení jsou určeny především pro uživatele CDS, kteří navštěvují netradiční tréninkovou kavárnu, ale navštěvují je i ti uživatelé, kteří se chtějí zdokonalit v domácích pracích, zejména prostírání stolu, pomoc při vaření atd. V základech stolničení s uživateli probíráme nejen teorii obsluhy hostů či zacházení s různým inventářem, ale i v modelových situacích cvičíme komunikaci s hostem, kolegy a podobně. Kromě uvedeného zde máme prostor také k tomu, abychom si povídali o základech etiky a vhodného chování na určitých místech.

Základy stolničení mohou být přínosné také pro ty, kteří se chtějí začlenit na volný trh práce, kdy znalost základního inventáře a zásady bezpečné práce mohou přispět k získání a následného udržení např. při práci v kuchyni či v obsluze.

Nabyté znalosti také pomáhají našim uživatelům při různých soutěžích, jako například Malování na kávu, či barmanské soutěže. Jednu takovou pořádá i o. s. IZAP – jmenuje se „Barman roku“. Jedná se o celorepublikovou soutěž, která rok od roku získává větší prestiž a dá se říci, že soutěž probíhá na profesionální úrovni, kdy se sjede několik nejlepších barmanů z netradičních, tréninkových kaváren a vzájemně předvádí své umění.

Ačkoliv má vzdělávání v knihovně spíše relaxační charakter, také hodně přispívá k integraci osob s mentálním postižením do majoritní společnosti. Uživatelé CDS se tak v prostorách knihovny setkávají s intaktní populací, kterou občas musí poprosit o radu, potřebují – li s něčím pomoci, například s vyhledáváním určitých knih a podobně. Uživatelé CDS většinou využívají knihovnu dle svých přání, případně je návštěva knihovny zaměřena na téma, které si uživatelé sami zvolili a hodlají se v něm zdokonalit.

Nutno podotknout, že v dnešním světě elektroniky se návštěva knihovny pomalu odsouvá do pozadí – sami uživatelé zjistili, že co se hledání informací týče, je pohodlnější zasednout k počítači a vyhledat si informace pomocí internetu.

7.4.5 Osvětová činnost

Mezi vzdělávání je také občas zařazena osvětová činnost. Neprobíhá však nijak násilnou formou, uživatelé CDS sami souhlasí s jejím zařazením. Probíráme zde témata, jako finanční gramotnost a nástrahy půjček, možnosti spoření, zdraví – např. péče o zuby či sexuální výchova. Všechna témata reflektují potřeby mladého člověka žijícího v dnešním světě. Naším uživatelům přibližujeme realitu co nejvíce. Nemůžeme se tvářit, že člověka s mentálním postižením se problémy netýkají. Ano, týkají a mnohdy více, než člověka z intaktní populace, zejména kvůli způsobu přemýšlení – člověk s mentálním postižením si v danou chvíli nedokáže přesně uvědomit důsledky svého počínání, v případě, že už se soustředí delší dobu, může být také již unavený, což vše může vést k jednání, které bychom – neznajíce problematiku myšlení a soustředění osob s mentálním postižením – mohli nazvat impulzivním, nezodpovědným. My však víme, že takoví lidé s mentálním postižením jsou a nic s tím nenaděláme. Proto se spíše zaměřujeme na eliminaci vzniku nepříjemných či nebezpečných situací. Před problémy nezavíráme oči, naopak se je snažíme řešit a stejně touto cestou se učíme motivovat i naše uživatele.

7.4.6 Jste dospělí lidé a máte svá práva

Mezi vzdělávání je také občas zařazena osvětová činnost. Neprobíhá však nijak násilnou formou, uživatelé CDS sami souhlasí s jejím zařazením. Probíráme zde témata, jako finanční gramotnost a nástrahy půjček, možnosti spoření, zdraví – např. péče o zuby či sexuální výchova. Všechna témata reflektují potřeby mladého člověka žijícího v dnešním světě. Naším uživatelům přibližujeme realitu co nejvíce. Nemůžeme se tvářit, že člověka s mentálním postižením se problémy netýkají. Ano, týkají a mnohdy více, než člověka z intaktní populace, zejména kvůli způsobu přemýšlení – člověk s mentálním postižením si v danou chvíli nedokáže přesně uvědomit důsledky svého počínání, v případě, že už se soustředí delší dobu, může být také již unavený, což vše může vést k jednání, které bychom – neznajíce problematiku myšlení a soustředění osob s mentálním postižením – mohli nazvat impulzivním, nezodpovědným. My však víme, že takoví lidé s mentálním postižením jsou a nic s tím nenaděláme. Proto se spíše zaměřujeme na eliminaci vzniku nepří-

jemných či nebezpečných situací. Před problémy nezavíráme oči, naopak se je snažíme řešit a stejně touto cestou se učíme motivovat i naše uživatele.

Co se týče vzdělávání, které probíhá vždy v odpoledních hodinách, není vždy nutné pracovat s PC, případně počítat peníze. Máme zde také prostor pro povídání. Kdykoliv řešíme nějaký problém, apeluji na uživatele, aby se vnímali jako dospělí lidé, protože jsou dospělí lidé. Myslím, že ne vždy se tito mladí lidé setkávají s tímto přijetím. Tímto se nechci v žádném případě dotknout rodičů našich uživatelů, ale bohužel často oni s nimi zacházejí jako s malými dětmi, které nemají právo o ničem rozhodovat, tím spíš sami o sobě. Snažíme se naše uživatele naučit se právě rozhodovat o sobě a prosadit se, jak jen to je možné.

Často s uživateli také hovoříme v rámci vzdělávání na téma rasové, náboženské, genderové, etnické, minoritní a další diskriminace. Mluvíme o tom, co se děje a dělo ve světě. Naši uživatelé mají povědomí o tom, co se za 2. Světové války dělo Židům a Romům, vědí, jak se přistupovalo k osobám s mentálním a dalším zdravotním postižením od Antiky až před rokem 1989 – a sami mají mnohdy negativní zkušenosti, i když třeba byli ještě malí; vědí, jak jsou dnes na tom ženy v Pákistánu, v Indii, Africe. Mluvíme tedy o tom, co je to diskriminace a rasismus, také o tom, že všichni lidé na světě jsou si rovni a nikdo není lepší jenom proto, že je zdravý, bílý nebo bohatý. Tím, že si s uživateli povídáme na tato témata zcela otevřeně, se také učí znát svou hodnotu. Neustále mluvíme o tom, že všichni lidé jsou právoplatní členové společnosti a nikdo nemá právo je nějakým způsobem diskriminovat. Bohužel faktem je, že každý člověk s handicapem se ve svém životě setkal s nějakou diskriminací.

Např. Haně, (která má přidruženou diparetickou formu DMO) se stala taková velmi nepříjemná věc, kdy se šla zeptat do jedné cukrárny ve Zlíně, kde zrovna hledali výpomoc. Paní, co tam pracovala, se ani nezeptala, co Hana umí, nevyzkoušela ji, je jí řekla: „Vždyť kulháte, tak co byste tu chtěla dělat?“

Další uživatelka jednou přišla v takové nezvyklé euforii, tak jsem se jí ptala, co se stalo. Vyprávěla mi, že byla v obchodě, kde ji strašně rozzlobila prodavačka. Když jsem se Mariiky ptala, co ji tak nazlobilo, odpověděla mi: „Ta prodavačka mi pořád tykala, tak jsem jí řekla – když mě neznáte, tak mi laskavě netykejte!“ Marika měla ze sebe velmi dobrý pocit, že dokázala být asertivní a uhájit si svá práva.

Co se týká práv a povinností, to jsou také často probíraná témata. Samozřejmě vše převádíme s kolegy do srozumitelné podoby, využíváme obrázkový materiál atd. Dobře se mi pracuje s příběhy, kdy uživatelé vyjadřují svůj vlastní názor, charakterizují postavy, určují, v čem bylo např. nežádoucí či protizákonné chování, atd.

Je potřeba, aby i člověk s mentálním postižením věděl, že i on má různá práva a nikdo je nesmí porušovat. Důležité však je, aby uživatelé měli i povědomí o tom, že práva mají druzí lidé a měli bychom je navzájem respektovat.

Uživatelé CDS se velmi rádi vzdělávají takřka ve všech oblastech. Jsou velmi zvědaví, těší je, že se učí novým věcem. Oblíbenou činností jsou také diskuze. Vyjádření vlastního názoru, či umění argumentace je velmi důležitým bodem. Diskuze probíhají na různá témata – jsou součástí vzdělávání. Ať už se týkají současných problémů, historie, ekologie a dalších, uživatelé mají skvělé postřehy a každý individuálně vidí problém z jiného úhlu. Občas jsem sama překvapena množstvím informací, které o daném problému uživatelé mají, počtem znalostí, které si osvojili či názory, kterými jsou schopni argumentovat.

7.5 Strukturovaný a obrázkový materiál jako pomocník v běžném životě

V praxi se velmi osvědčil strukturovaný materiál – nejlépe s fotkami či piktogramy. Uživatelé rádi s piktogramy, obrázky i fotkami pracují – např. při plánování dne, je to tak pro ně přehlednější. Což byl pro mne impulz k vytvoření několika manuálů, které by byly našim uživatelům prospěšné.

Nejdříve jsem vytvořila manuál k nakupování (*viz CD příloha*) Považuji za zcela běžné, že si mladý člověk dojde sám nakoupit. Pro většinu intaktní společnosti je naprosto samozřejmé, že přijde do obchodu, ví, kde si vzít nákupní košík či vozík, ví, kde zjistí, kolik které zboží stojí a také ví, kde zaplatit. Napadlo mě, proč by nemělo být samozřejmostí i pro člověka s mentálním postižením, aby sám zvládl nakupování. K tomuto slouží i můj manuál. Reflektovala jsem tak trochu potřeby netradiční tréninkové kavárny, kde je potřeba čas od času dokoupit zboží. Mým cílem bylo, aby manuál, mohl využívat opravdu každý – nejen „ti nejšikovnější“. Cítila jsem totiž jako diskriminaci, když např. *Vašek řekl, že půjde nakoupit, a my jsme (ač jsme věděli, že nejednáme zrovna korektně) hledali výmluvu pro Vaška, proč musí jít na nákup Ondra, když jsme věděli, že Vaškovi to bude dlouho tr-*

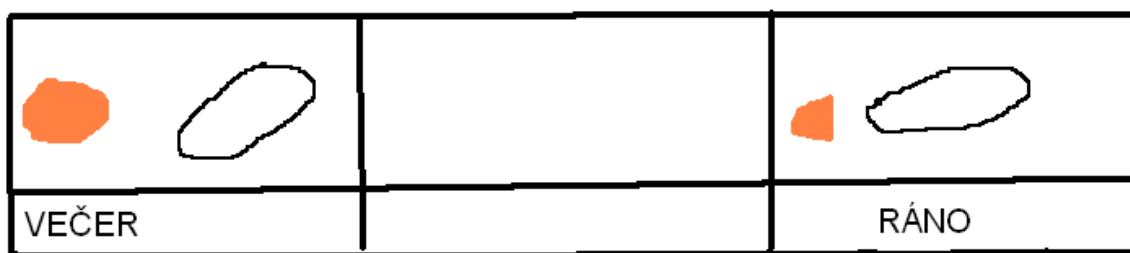
vat, než se v obchodě zorientuje, určitě na něco zapomene, koupí shnilá rajčata, ještě nedonese účtenku a podobně, zatímco Ondra bude zpět za deset minut i s nákupem.

V praxi funguje tak, že uživatel, který se chce naučit samostatně nakupovat, pracuje s tímto manuálem a pracovníkem v sociálních službách. Poté se uživatel učí s tímto manuálem zacházet samostatně, až nakonec své počínání v obchodě natolik zautomatizuje, že již manuál nepotřebuje. A pokud si není jistý, učí se oslovit prodavačku. Tím pádem se v této oblasti stává zcela nezávislým na sociální službě.

Uživatelům se manuál líbí – dle zpětné vazby oceňují hlavně to, že je barevný a přehledný.

Stejně tak jsem vycházela z potřeb ostatních uživatelů při vytváření dalších manuálů.

Např. Lenka se rozhodla, že se naučí užívat samostatně léky – tzn. nebude závislá na nikom jiném v užívání, chystání atd. Zakoupila si tedy krabičku na léky, tzv. lékovku. Aby vše zvládla, vytvořila jsem jednoduchý nákres, podle kterého se Lenka naučí chystat si léky a stejně tak je užívat.

Obrázek č. 1 Jak užívat léky (vlastní)

Lukáš si s pomocí matky založil bankovní účet, kam mu dochází příspěvky na péči i invalidní důchod. Lukáš je sice zbaven způsobilosti k právním úkonům převyšujícím manipulaci s více než 1000 Kč, nicméně by se rád naučil vybírat peníze z bankomatu a umět zjistit, kolik peněz mu tam zůstává. (viz příloha)

Potřeby Lenky i Lukáše pro mě byly výzvou k vytvoření dalších manuálů, obrázků, nákresů, které s uživateli používáme denně. Opět postupujeme stejně, jako s manuálem k nakupování. Nejdříve procházíme strukturovaný materiál krok po kroku, poté společně nacvičujeme s uživateli v reálné situaci, potom se uživatel snaží pracovat s manuálem samostatně, až by měl činnost zautomatizovat.

U Lenky je výhoda, že používá nákres denně, kdežto u Lukáše by se dalo hovořit spíše o nevýhodě, k bankomatu se dostaneme 1x – 2x za měsíc. I tak je to pro něj velký posun, alespoň tak, jak to vnímá.

Co se týká manuálu k nakupování, také je zde jedna nevýhoda – a to vázanost k určitému místu. Totiž samozřejmě, že každý obchod je jiný – jinak uspořádaný, což může být pro člověka s mentálním postižením matoucí. Totiž ví, že když v „našem“ obchodě jde až k uzeninám a potom zahne doleva, je u regálu s pečivem. Takže zvládnutí nákupu výhradně v jednom obchodě může mít také omezující charakter. Avšak pravidelná návštěvnost by mimo jiné měla uživatele „posouvat“ i v oblasti komunikace. Proto, ocitne – li se v neznámém prostředí, nemělo by být pro uživatele problémem se zeptat prodavačky nebo ostatních nakupujících, kde najde regál s pečivem.

7.6 Sportovní aktivity

Sportovní aktivity, jako plavání, bowling a podobně mají pro uživatele CDS také relaxační charakter. Kromě toho, jsou však tyto aktivity přínosem pro osobní život každého uživatele. Je známo, že lidé s mentálním postižením mají občas problémy s vyplněním svého volného času. Proto je jedním z našich úkolů, aby se uživatelé CDS sami naučili vyplňovat svůj volný čas těmito aktivitami.

Jako příklad mohu uvést plavání. Uživatelé osvojují nejen cestu do městských lázní, ale učí se, kde si mohou zakoupit vstupenku, kde najdou ceník, učí se orientovat v šatně a v prostředí bazénu, učí se hlídat dobu, kterou mohou strávit v bazénu, co nejsamostatněji zvládat péči o tělo po návštěvě bazénu a podobně. Jedná se o činnosti, které uživatele nutí, aby byl samostatný, případně, umožňuje – li mu to zdravotní stav a stupeň mentálního postižení, aby po několika společných návštěvách s ostatními, zvládl takovou návštěvu bazénu sám.

Co se týče dalších akcí jako je bowling, či kuželky opět dbáme důraz na to, aby se naši uživatelé snažili být co nejvíce samostatní a nevytvářeli tak závislost na sociální službě. Případně uživatelům pomáháme s vyhledáváním konkrétních kontaktů a podobně.

7.7 Kulturní a společenské akce

Podobně jako sportovní aktivity mají kulturní a společenské akce spíše relaxační význam. Ale i zde se uživatelé se učí vyhledávat tyto akce samostatně – třeba pomocí PC a ostatním pak sdělují návrhy na využití volného času. Také je zde ta výhoda, že se uživatelé CDS co nejvíce dostanou mezi intaktní společnost. A také intaktní jedinci mohou vidět, že člověk, i když je jiný, má stejné zájmy jako člověk bez postižení.

Návštěva kina, divadla, koncertu – to vše je pro intaktního jedince samozřejmostí. Proto je naším cílem, aby toto bylo součástí života i člověka s mentálním postižením.

Dále co největší možné setkávání se lidí s postižením a lidí bez postižení má, dle mého názoru, velký význam právě pro přijetí lidí s handicapem do majoritní společnosti. Odmítavý či zavrhuječivý postoj lidí bez postižení často vyplývá z toho, že tito lidé vůbec ani neví, jaký člověk s mentálním postižením vlastně je. Až po tom, co se tyto dvě strany střetnou, uznávají intaktní jedinci, že jsou překvapeni vystupováním a chováním lidí s mentálním postižením (většinou však jedná – li se o osoby s lehkou mentální retardací).

8 ČINNOSTI PODPORUJÍCÍ SAMOSTATNOST

Velkým milníkem v životě každého člověka je osamostatnění. Nejinak je tomu i v životě lidí s mentálním postižením. Osamostatněním však každý může myslet něco jiného. Jednou se chce mladý člověk odstěhovat od rodičů, žít vlastní život, mít partnera, popřípadě rodinu. Pro jiného znamená osamostatnění, že se naučí samostatně zvládat cestu do centra denních služeb, samostatně cestovat městskou hromadnou dopravou, plánovat si svůj čas, nachystat si svačinu, uvařit večeři, nebo samostatně nakupovat.

V praxi se však pracovníci v sociálních službách či speciální pedagogové setkávají s řadou překážek, které osamostatnění poněkud komplikují.

Možná by se dalo čekat, že stěžejní překážkou jsou schopnosti a možnosti člověka s mentálním postižením, ale není tomu tak. Uživatel si již v individuálním plánu zvolí cíl a cestu, jak to ho cíle dosáhnout. Pokud si uživatel naplánuje nějaký cíl, klíčový pracovník s ním probere, jaká je pravděpodobnost a termín dosažení cíle. Klíčový pracovník by měl být v tomto okamžiku schopen uživateli CDS reálně a pravdivě říci, jaká je možnost, že stanoveného cíle dosáhne, případně by s uživatelem měli najít takový kompromis, se kterým by byl uživatel spokojen a vycházel by primárně z jeho přání a potřeb, nicméně aby cíl byl realizovatelný.

Nutno podotknout, že jsem již za svou krátkou praxi byla mnohokrát mile překvapena, jaký potenciál se v člověku s mentálním postižením skrývá.

Pokud tedy lze hovořit o „překážkách“ v osamostatňování, jistě – svou úlohu zde budou hrát kognitivní, pracovní či volní vlastnosti člověka s mentálním postižením. Nicméně úlohou pracovníků v sociálních službách, jak již bylo zmíněno, je nastavit s uživatelem takový cíl, kterého je schopen dosáhnout. Pracovník by se měl spíše zaměřit na motivaci uživatele a jeho podporu v oblastech, kde to potřebuje. Nadměrná podpora a péče však mnohdy „brzdí“ jejich rozvoj. Nelze problematiku nijak bagatelizovat, nicméně se v praxi setkávám s další překážkou v osamostatnění mladého člověka s mentálním postižením – a to je právě přehnaná podpora a péče ze strany rodičů (i když nutno podotknout, že tento způsob výchovy a přijímání svého dospělého mentálně postiženého dítěte je snad lidštější než zavrhuující a odmítavý postoj rodičů).

Je velmi těžké vysvětlovat rodičům, že se snažíte mladého člověka s mentálním postižením naučit co nejvíce (navíc, pokud si to sám přeje), protože oni jednou zemrou a péči, kterou

mu poskytují, mu už nikdo poskytovat nebude. A snad ještě obtížnější až nemožné je motivovat uživatele k tomu, aby se úkolem – ať je to jakákoliv činnost týkající se sebeobsluhy, hospodaření s penězi, přípravou jídla, péči o domácnost, atd. – zabýval. Potom jen zbývá zkusit přemluvit rodiče či opatrovníky a vysvětlit jim význam, proč by se měl uživatel naučit právě onu činnost. Proti ničím vůli však pracovat nelze.

Př. Tomášovi je 40 let, má k středně těžké MR přidruženou zrakovou vadu – na hranici praktické slepoty. Rodičům Tomáše několikrát navrženo, aby se učil orientovat ve svém okolí pomocí slepecké hole, dokud má zachovány zbytky zraku. Rodiče byli velmi dotčeni, že Tomáš toto nepotřebuje – oni se o něj starají dobře a nevidí důvod, proč by Tomáš měl používat hůl – „jak by to přece vypadalo“.

Dle svých individuálních plánů mají uživatelé CDS přizpůsobeny také činnosti. Např. přechod do chráněného bydlení je jak velkou událostí, tak také velkou výzvou pro mladého člověka s mentálním postižením. Jedná se však o přiblížení se majoritní společnosti, kdy člověk žije v bytě sám (většina uživatelů CDS žije v domech či bytech se svými rodiči, takže se s intaktní populací také setkává, coby se svými sousedy, nejmarkantnější rozdíl tak dle mého názoru pociťují jedinci, kteří přicházejí z domovů pro osoby se zdravotním postižením). Pokud se tak někdo rozhodne, je potřeba aby zvládal řadu činností od úklidu, vaření, praní a hospodaření s penězi.

Někdo se možná nechce stěhovat od rodičů, nebo mu to jeho zdravotní stav, či stupeň mentálního postižení neumožňuje, ale je pro něj velmi důležité, aby byl užitečný, soběstačný.

Proč by se teda člověk, i když žije s rodiči, nemohl o sebe sám postarat jak jen je to možné? Opět zde přihlížíme k přání uživatele, ale také vycházíme z potřeby aktivizace i mimo sociální službu.

Vyprat si prádlo, uklidit pokoj, pomoci rodičům, uvařit večeři, pohostit návštěvu. Jedná se o přirozené úkony. Tedy přirozené úkony pro intaktní populaci. Většina mladých lidí, kteří nejsou žádným způsobem zdravotně znevýhodněni, tyto činnosti zvládá. Proč by je tedy nemohl zvládnout člověk s mentálním postižením, když bude mít adekvátní míru podpory? Centrum denních služeb je tedy nástrojem k tomu, aby uživatel požadované aktivity dle

jeho možností a schopností zvládl a přiblížil se tak co možná nejpřirozenějšímu způsobu života, jaký žijí jeho intaktní vrstevníci.

8.1 Nácvik úklidu

V rámci CDS lze navštěvovat úklidovou dílnu. Uživatelé začínají s nejjednoduššími činnostmi. Učí se vysávat, vytírat, utírat prach, uklízet koupelnu a WC. Uživatelé se zde učí jaké prostředky a vybavení k úklidu používat, učí se používat ochranné pomůcky atd. Také se dbá na bezpečnost při používání různých prostředků.

Někteří uživatelé CDS (pozn. jednalo se zároveň o zaměstnance chráněných dílen) dokonce absolvovali rekvalifikační kurz úklidových prací. Pokud budou mít štěstí, mohou být zaměstnání na volném trhu práce jako uklízeči či uklízečky. Což možná také změní náhled většinové společnosti na lidi s postižením.

8.2 Nácvik praní

Uživatelé se v rámci samostatného udržování domácnosti také učí praní, které je jeho nezbytnou součástí (samozřejmě dle svého individuálního plánování). Nacvičují činnosti od obsluhy pračky, volby vhodného programu a pracího prostředku po třídění textilií, které lze prát společně. I toto jsou činnosti, které se uživatelé CDS mohou naučit na Rekvalifikačním kurzu úklidových prací.

K praní prádla také neodmyslitelně patří i skládání prádla a jeho žehlení. Skládání prádla je činnost, kterou by měli teoreticky zvládnout všichni uživatelé CDS, je – li to možné v souladu s jejich motorickými funkcemi. Ti, kteří mají zájem, se mohou také naučit žehlit. Jedná se o činnost, která však probíhá individuálně, protože je potřeba maximální koncentrace a dodržování bezpečnosti práce.

8.3 Nácvik vaření

Vaření je také nezbytnou součástí samostatného života. Není však vaření, jako vaření. Zde se spíše jedná o přípravu jednoduchých jídel, které lze realizovat prostřednictvím sporáku, případně trouby (tzn., že se nejedná jen o přípravu studených pokrmů). Jedná se zejména o taková jídla, která bude člověk s mentálním postižením schopen samostatně uvařit. Uživatelé CDS mohou navštěvovat tzv. Gastro dílnu, kde se mohou naučit v podstatě to, co je zajímavé. Někteří uživatelé nemají v individuálním plánu samostatné vaření, ale např. pomoc rodičům při vaření. Tito uživatelé se pak zaměřují spíše na čištění a krájení zeleniny.

Avšak uživatelé CDS, kteří se chtějí naučit samostatně vařit, dostávají větší prostor pro realizaci pokrmů. V rámci Gastro dílny je také nezbytné i umývání nádobí a pomocné přípravné práce. I tyto činnosti nejsou opomenuty, protože někteří uživatelé CDS by se mohli uplatnit na volném trhu práce právě jako pomocní kuchaři.

Skvělou příležitostí pro integraci bylo, když Restaurace u Johana ve Zlíně nabídla Centru denních služeb možnosti praxe v kuchyni. O tuto praxi byl velký zájem, a nutno říci, že zafungoval inkluzivní přístup. Uživatelé CDS měli možnost se dostat na pracoviště volného trhu práce, kdy si zkusili práci v jiném prostředí a poznali nové kolegy (nejen pracovníky v sociálních službách), a stejně tak kuchaři si pochvalovali duševní obohacení, které jim přineslo pracovní prostředí, když se v něm vyskytl člověk s mentálním postižením. Občas přehodnotili své myšlení a vyjadřování, byli trpěliví, ale na druhou stranu s uživateli centra denních služeb jednali, jako se sobě rovnými. Uživatelé CDS docházeli na praxi v doprovodu pracovníků v sociálních službách, kdy se jim dle jejich potenciálu věnovali zaměstnanci kuchyně více či méně. Z počátku se jednalo o jednoduché činnosti (většinou krájení a příprava zeleniny) – zejména kvůli vysoké fluktuaci uživatelů CDS.

9 NÁCVIK PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ NUTNÝCH K ZAČLENĚNÍ SE NA TRH PRÁCE

Opět zde budeme vycházet z přání a potřeb uživatele. Ne všichni totiž chtějí být zaměstnáni jak v chráněných dílnách, tak na volném trhu práce.

S uživatelem tak budeme posilovat činnosti, které se přímo týkají začlenění se na trh práce, např.

- podpora a pomoc při vyhledávání pracovních příležitostí pro osoby se zdravotním postižením,
- podpora a pomoc při psaní životopisu,
- podpora a pomoc při aktivním vyhledávání organizací, kde by mohl být uživatel zaměstnán,
- podpora a pomoc při orientaci na internetových pracovních portálech, případně vkládání informací o sobě,
- posilování vlastnosti jako je dochvilnost, přesnost, zodpovědnost, pečlivost v co nejvyšší možné míře dle schopností, dovedností a možností uživatele
- podpora a pomoc při vytváření pracovních – hygienických návyků a bezpečnosti při práci
- podpora a pomoc v komunikaci se zaměstnavatelem

podpora a pomoc v začlenění se na novém pracovišti včetně plnění zadaného úkolu (náplň práce)

9.1 Zaměstnání v rámci chráněných pracovních míst IZAP, o. s. Slu- nečnice

V rámci chráněných pracovních míst mohou být zaměstnáni mladí lidé s mentálním případně přidruženým postižením, případně osoby ohrožené sociálním vyloučením. Jedná se o 10 dílen, jsou to:

- netradiční tréninková kavárna

- mýdlárna
- gastrodílna
- úklidová dílna
- keramická dílna
- kreativní dílna
- dílna na výrobu buttonů
- zahradnická dílna
- technická dílna
- prodejní galerie

Největší přínos v oblasti integrace, má však Netradiční tréninková kavárna. Tato kavárna má sice v názvu slovo „netradiční“, ale téměř po všech stránkách funguje jako kterákoliv jiná běžná kavárna. Bezesporu největší výhodou je zde téměř nepřetržité setkávání lidí s mentálním postižením a intaktní společností. Uživatelé CDS tak zdokonalují ve verbálním projevu (např. při objednávání hosta, přivítání hosta, veškerá komunikace), tréninku asertivity (učíme uživatele CDS, aby se naučili hosty upozorňovat na některá pravidla, aby hosty ujistili, že na jejich objednávce se pracuje, i když čekají) – někteří uživatelé CDS si naopak „libují“ v této pozici a mnohdy musí pracovník v sociálních službách jejich chování mírnit.

Co se týká další výhody v rámci integrace lidí s mentálním postižením do většinové společnosti, tato kavárna je jakýmsi prostředníkem, kdy lidé, kteří do kavárny přijdou, vidí, že i člověk, který je nějakým způsobem handicapovaný, může pracovat stejně dobře, jako kterýkoliv člověk bez postižení (a mnohdy i lépe. Z vlastní zkušenosti vím, že někteří lidé raději dají přednost Netradiční kavárně, kde je obsluha stále milá, obětavá a dělá svou práci s láskou, na rozdíl od jiných podobných zařízení, kde se mnohdy zákazníci setkávají s pohrdáním a až snad odporem k hostům a vykonávané práci).

Také člověk, který přichází po prvé, ztrácí předsudky. Mnoho zákazníků mi potvrdilo, že přicházelo do Netradiční tréninkové kavárny se strachem, čekajíc obsluhu složenou

z agresivně se chovajících, nesocializovaných jednotlivců, načež byli příjemně překvapeni, protože je přišli obsloužit mladí milí lidé s příjemným vystupováním. Někteří návštěvníci až téměř dojatě popisovali, jak příjemné chvíle mohli ve společnosti lidí s mentálním postižením strávit, jak je několik desítek minut strávených nad šálkem kávy obohatilo – poznáním lidí, o nichž měli možná nesprávné či neúplné informace, lidí, kteří jsou stejní jako oni, jen neměli to štěstí být úplně zdraví, lidí, kteří se nelitují, protože jsou „jiní“, ale jsou přirození a srdeční a svou práci vykonávají s láskou a péčí.

Pohled majoritní společnosti na jedince s mentálním postižením je velmi důležitým faktorem pro integraci těchto osob do většinové společnosti. Možná by zde mohlo platit rovnítko, čím více intaktních osob pozná osoby s mentálním postižením a bude mít pozitivní zážitek, změní se náhled většinové společnosti. Jak jsem již zmiňovala výše, segregující postoj dle mého názoru vyplývá pouze ze strachu a z neznalosti osob s mentálním postižením (dle Švarcové, 2001, s. 11). [20]. Není také vyloučeno, že se někteří lidé setkali s negativním zážitkem, který zásadně ovlivnil jejich celkový náhled na tyto osoby.

9.2 Dosavadní úspěchy uživatelů CDS týkající se integrace na volný trh práce (kazuistika)

O. s. IZAP Slunečnice se snaží pro uživatele centra denních služeb (tzn. také pro zaměstnance chráněných pracovních míst) hledat praxe a stáže na volném trhu práce. Některým se toto povedlo:

Jana, 25 let, lehká mentální retardace, kvadruparetická forma DMO (projevující se zejména v oblasti lokomoce a hrubé motoriky).

Je tomu rok, co Jana, uživatelka CDS (která je zároveň zaměstnaná na chráněném pracovním místě), dochází týdně na několik hodin na praxi do kavárny ve Zlíně. Nyní dostala smlouvu na dohodu o provedení práce, byť jen na pár hodin týdně. Začátky však pro ni byly velmi těžké. Najednou totiž pracovala s lidmi, kteří se nepohybují v sociálních službách, ani v oblasti speciální pedagogiky a setkala se s nepříjemnou realitou volného trhu práce. Totiž popisovala, že její spolupracovníci, ačkoliv byli většinou milí a přátelští, byli občas netrpěliví a vyžadovali po Janě stoprocentní výkon. Naštěstí Jana byla trpělivá a její pracovní kolektiv časem našel vhodnou cestu komunikace. Jana se díky této zkušenosti naučila asertivnímu chování, kdy se nyní nebojí se zeptat, pokud něčemu nerozumí, nebo obhájit rychlost svého počínání vzhledem ke svému handicapu.

Pavčina, 27 let, lehká mentální retardace, sluchové postižení

*Pavčina je zároveň zaměstnaná na chráněném pracovním místě. Díky absolvovanému re-
kvalifikačnímu kurzu úklidových prací a skvělým referencím uklízí třikrát týdně v KFC.
Pavčina nejprve docházela na praxi s pracovníky v sociálních službách, později již toto
zvládá sama. Pavčina se musela nejen vyrovnat s novým pracovním prostředím, ale také
pro ni bylo těžké se naučit komunikovat s lidmi, na které není zvyklá. Intaktní kolegové se
také museli naučit komunikovat s Pavčinou, zejména mluvit pomalu, zřetelně, v krátkých
větách, udržovat oční kontakt a podobně. Je velmi nadšená prací a pracovním kolektivem.
Nyní by Pavčina měla dostat smlouvu na dohodu o provedení práce. Pavčina je velmi cíle-
vědomá. Rozhodla se, že všem lidem ve svém okolí dokáže, že „na to prostě má“.*

Zdeněk, 25 let, lehká mentální retardace

*Zdeněk je také absolvent rekvalifikačního kurzu úklidových prací. I on se svou pilí a cíle-
vědomostí uplatnil na volném trhu práce. Nejdříve docházel na praxi uklízet do KFC jako
Pavčina spolu s PSS, později docházel na praxi sám a nyní by měl v nejbližší době také
dostat smlouvu na dohodu o provedení práce. Zdeněk je zároveň zaměstnán na chráněném
pracovním místě.*

*Zdeněk i Pavčina se velmi osvědčili v úklidu, jejich zaměstnavatelé si jej nemohou vy-
nachválit. Proto by se měli se svými kolegy také věnovat přípravě pokrmů, jako je naklá-
dání masa a podobně.*

Oskar, 28 let, lehká mentální retardace

*Oskar je také zaměstnán na chráněném pracovním místě. Oskar je velmi šikovný kuchař –
proto byl ze všech uživatelů vybrán, aby pravidelně docházel na praxi do restaurace
U Johana ve Zlíně. Měl o tuto práci největší zájem. I přes různá úskalí se nenechal ničím
odradit a stále na sobě pracoval, stále se učil novým věcem. Musel se naučit zvládat nejen
cestu na praxi, ale také se naučit pracovat pod vedením profesionálních kuchařů, což také
jistě nebylo jednoduché. Oskar bude v této organizaci zaměstnán na částečný úvazek. Co
se týká integrace do majoritní společnosti, můžeme si „připsat“ další úspěch, kdy člověk
s mentálním postižením (byť za podpory pracovníků v sociálních službách) bude zaměstnán
na volném trhu práce.*

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo v teoretické části nahlédnout na měnící se pojmosloví a předsudky týkající se osob s mentální retardací, definovat mentální retardaci, vymezit příčiny jejího vzniku z různých hledisek. Dále jsem mentální retardaci rozdělila dle klasifikace WHO – podle stupně postižení, podle chování osob s mentálním postižením. Zabývala jsem se také specifiky psychických, volních či emocionálních zvláštností. V teoretické části také zmiňuji otázky integrace a inkluze, zabývám se sociálními službami a jejich rozdělením. Také jsem stručně nastínila možnosti pracovního uplatnění osob se znevýhodněním. Nakonec jsem představila občanské sdružení IZAP Zlín, které provozuje sociální službu Centrum denních služeb.

Hlavním cílem však bylo dokázat na konkrétních příkladech, že centra denních služeb – potažmo centrum denních služeb o. s. IZAP ve Zlíně - hrají mezi sociálními službami pro osoby s mentálním postižením nezastupitelnou roli, což popisují v části praktické. V této části práce popisují všechny činnosti a aktivity, které uživatelé Centra denních služeb vykonávají, včetně kazuistických příběhů, které jen dokazují, nakolik již pomohlo centrum denních služeb lidem s mentálním postižením v integraci na volný trh práce.

Centrum denních služeb má velký přínos nejen v otázkách integrace do majoritní společnosti, ale i v pomoci mladým lidem s mentálním postižením jak naložit s volným časem, podpoře v rozvoji samostatnosti a uvědomování si sama sebe, své vlastní hodnoty. Uživatelé Centra denních služeb o. s. IZAP Zlín mají podmínky k tomu, aby si uvědomili, že jsou součástí společnosti, a nikdo nemá právo je z ní vyčleňovat. Mladí lidé s mentálním postižením zde mají prostor ke vzdělávání, k hledání zaměstnání, učí se využívat informační zdroje. Snaží se žít takovým životem, jaký žijí jejich zdraví vrstevníci, i když ne vždy je to možné. Velký obdiv patří všem uživatelům, kteří jsou i přes různé neúspěchy stále vytrvalí, jdou za svým cílem a nenechají se ničím a nikým odradit. Je až mnohdy neuvěřitelné, jaká píle, nadšení, potenciál či vytrvalost se v uživatelích skrývá.

Skutečnost, že uživatelé Centra denních služeb o. s. IZAP Zlín mají často příležitost se setkávat s intaktní populací a stejně tak lidé bez postižení mají možnost poznávat lidi s mentálním postižením, je možno označit jako velkou výhodu a další krůček přispívající k sociální integraci. V tomto vidím největší přínos centra denních služeb.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ŠIŠKA, J., *Mimořádná dospělost*, Edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti, Praha: Karolinum. 2005, ISBN 80-246-0992-4
- [2] KREJČÍŘOVÁ, O., *Základy psychopedie*, Učební text pro potřeby vzdělávacího programu „Sociální facilitace“, který je realizován v rámci projektu „Sociální facilitace – úřady bez hranic“ (č. CZ.1.04/2.1.01/44.00160), financovaného z ESF a rozpočtu ČR, Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, ISBN 978-80-244-2623-5
- [3] WOLFENSBERGER, W., *The principle of Normalization in Human Services*, Toronto: National Institute on Mental Retardation, 1972 in ŠIŠKA, J., *Mimořádná dospělost*, Edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti, Praha: Karolinum. 2005, ISBN 80-246-0992-4
- [4] VALENTA, M., MÜLLER, O., *Psychopedie. Teoretické základy a metodika*, Praha: PARTA, s. r. o., 2004, ISBN 80-7320-063-5
- [5] SLOWÍK, J., *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2007, ISBN 978-80-247-1733-3
- [6] KREJČÍŘOVÁ, O., *Speciální pedagogika mentálně retardovaných*. In RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., A KOL., *Speciální pedagogika*. Olomouc. Univerzita Palackého, 2003, ISBN 80-244-0646-2
- [7] PIPEKOVÁ, J., A KOL., *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998, ISBN 80-85931-65-6
- [8] BARTOŇOVÁ M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J., *Psychopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007, ISBN 978-80-7315-161-4
- [9] RUBINŠTEJNOVÁ, S. J., *Psychologie mentálně zaostalého žáka*. Praha: SPN, 1972 In VALENTA, M., MÜLLER, O., *Psychopedie. Teoretické základy a metodika*, Praha: PARTA, s. r. o., 2004, ISBN 80-7320-063-5
- [10] PROCHÁZKOVÁ, L., *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno: MSD, 2009 ISBN 978-80-7392-094-4
- [11] FISCHER, S., ŠKODA, J., *Speciální pedagogika*. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Praha: Tritron, 2008, ISBN 978-80-7387-014-0

- [22] UZLOVÁ, I, *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-764-0
- [13] Zákon č. 206/2009 Sb., [on line], [cit. 2012-06-10], Dostupný z URL: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5854/3_mp_rack7jtfkllh.pdf>
- [14] Zákon č. 108/2006 Sb., [on line], [cit. 2012-06-10], Dostupný z URL: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>
- [15] Zákon č. 367/2011 Sb., [on line], [cit. 2012-06-10], Dostupný z URL: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/11911/zakon_367_2011.pdf>
- [16] Česká unie pro podporované zaměstnávání, [on line], [cit. 2012-06-10], Dostupný z URL: <<http://www.unie-pz.cz/3-podporovane-zamestnavani/14-co-je-pz.html>>
- [17] Možnosti zaměstnávání osob s mentálním postižením, [on line], [cit. 2012-06-10], Dostupný z URL: <<http://www.mpsv.cz/cs/8#zozp>>
- [18] Definice mentální retardace dle WHO, [on line], [cit. 2012-06-10], Dostupný z URL: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>>
- [19] Jubilejní číslo časopisu Slunečnice
- [20] ŠVARCOVÁ, I., *Mentální retardace*, Praha: Portál. 2001, ISBN 80-7178506-7

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod. - a podobně

Atd. - a tak dále

CDS - centrum denních služeb

CNS - centrální nervová soustava

IZAP - Sdružení pro INTEGRACI ZDRAVÝCH A POSTIŽENÝCH dětí a mládeže

MKN - mezinárodní klasifikace nemocí

MS Word - Microsoft Word

MR - mentální retardace

o. s. - občanské sdružení

PC - personal computer (osobní počítač)

PZ - podporované zaměstnání

SIPO - Soustředěné inkaso plateb obyvatelstva

WHO - world health organization

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 <i>Jak užívat léky (vlastní)</i>	38
---	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 <i>Etiologie MR – exogenní faktory (Slowík, 2007)</i>	12
Tabulka č. 2 <i>Etiologie MR – endogenní faktory (Slowík, 2007)</i>	12
Tabulka č. 3 <i>Klasifikace MR podle stupně postižení (dle Pipekové a kol., 1998)</i>	12
Tabulka č. 4 <i>Přístupy v sociální integraci (dle Jesenského, 1995, in Slowík, 2007)</i>	21
Tabulka č. 5 <i>Druhy sociálních služeb (dle Bartoňové, Bazalové, Pipekové, 2007)</i>	23
Tabulka č. 6 <i>Formy sociálních služeb (dle Bartoňové, Bazalové, Pipekové, 2007)</i>	23
Tabulka č. 7 <i>IZAP v číslech (dle jubilejního čísla časopisu Slunečnice)</i>	28
Tabulka č. 8 <i>Plánování denních aktivit (vlastní)</i>	29

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Využití kalkulátoru při placení v obchodě

Příloha č. 2 Projekt pyramida

Příloha č. 3 Fotografie

Příloha CD Manuál k nakupování

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Využití kalkulatoru při placení v obchodě

VYUŽITÍ
KALKULATORU
PŘI PLACENÍ
V OBCHODĚ

CHCI SI V KAVÁRNĚ KOUPIŤ PEČIVO, NAPŘÍKLAD CROISSANT

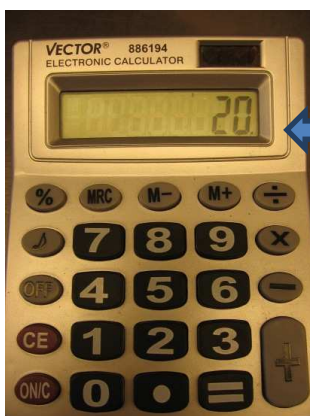
CROISSANT STOJÍ 10 KČ – TOLIK MUSÍM ZAPLATIT.

PLATÍM 20 KORUNOU

KOLIK PENĚŽ DOSTANU ZPĚT?

DO KALKULAČKY NAPIŠU, KOLIK PENĚŽ PLATÍM = KOLIK DÁVÁM JÁ PRODAVAČCE

PRODAVAČCE PLATÍM 20 KORUNOU

DO KALKULAČKY NAPIŠU 20

POTOM ZMÁČKNU – (MÍNUS)

TO ZNAMENÁ, KOLIK PENĚŽ MUSÍM ZAPLATIT, KOLIK STOJÍ CROISSANT

CROISSANT STOJÍ 10 KČ

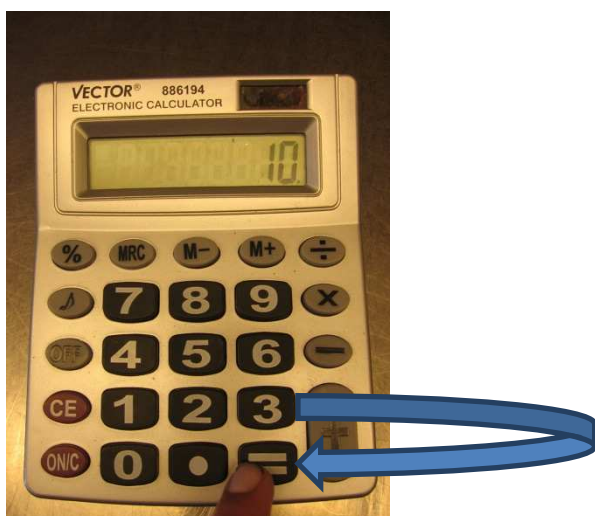

DO KALKULAČKY ZADÁM, KOLIK MÁM ZAPLATIT. TO JE 10 KČ. TOLIK STOJÍ CROISSANT.

20 - 10

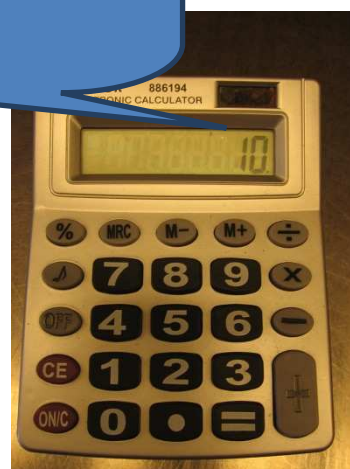
TEĎ UŽ MUSÍM ZADAT JEN = (TOTO SE JMENUJE „ROVNÁ SE“)

A NA KALKULAČCE SE OBJEVÍ, KOLIK PENĚŽ MI PRODAVAČKA VRÁTÍ. KOLIK MI ZŮSTANE.

VYŠLO 10.

10 KČ MI VRÁTÍ NAZPĚT.

Použité prameny:

Obrázek croissantu -

http://www.google.cz/imgres?q=croissant&hl=cs&biw=1366&bih=595&gbv=2&tbm=isch&tbnid=99l2PzpYS9TxaM:&imgrefurl=http://www.chipita.gr/Greek-flour-based-snacks-croissant-chips-ckes.html&docid=hURY4CjU_M0lvM&imgurl=http://www.chipita.gr/images/croissant.gif&w=885&h=477&ei=dQXNT7GgMqig4gT Tzdg0&zoom=1&iact=hc&vpx=758&vpy=157&dur=1059&hovh=165&hovw=306&tx=145&ty=109&sig=113179844923294516850&page=1&tbnh=89&tbnw=166&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:4,s:0,i:78

Mince - <http://www.cnb.cz/cs/platidla/mince/>

Fotografie – Markéta Horková (fotografie jsou pořízeny fotoaparátem Canon Power Shot A 510)

Děkuji Janu Patákovi a Gabriele Šumberové za asistenci při pořizování snímků.

Projekt pyramida

„Program Pyramida je součástí projektu Získávání a rozvíjení kompetencí nutných k udržení se na trhu práce. Cílem projektu je vytvoření 5 semestrového výukového a výcvikového programu Pyramida. Ten má pak umožnit vstup a udržení se na trhu práce jeho účastníkům.

Celý program je postaven na principu pyramidy. Jednotlivá patra pyramidy zdůrazňují:

ROLE ÚČASTNÍKŮ:

a) **minulé** – to jsou ty, kterými si prošli před tím, než se stali účastníky programu Pyramida (2 spodní patra pyramidy)

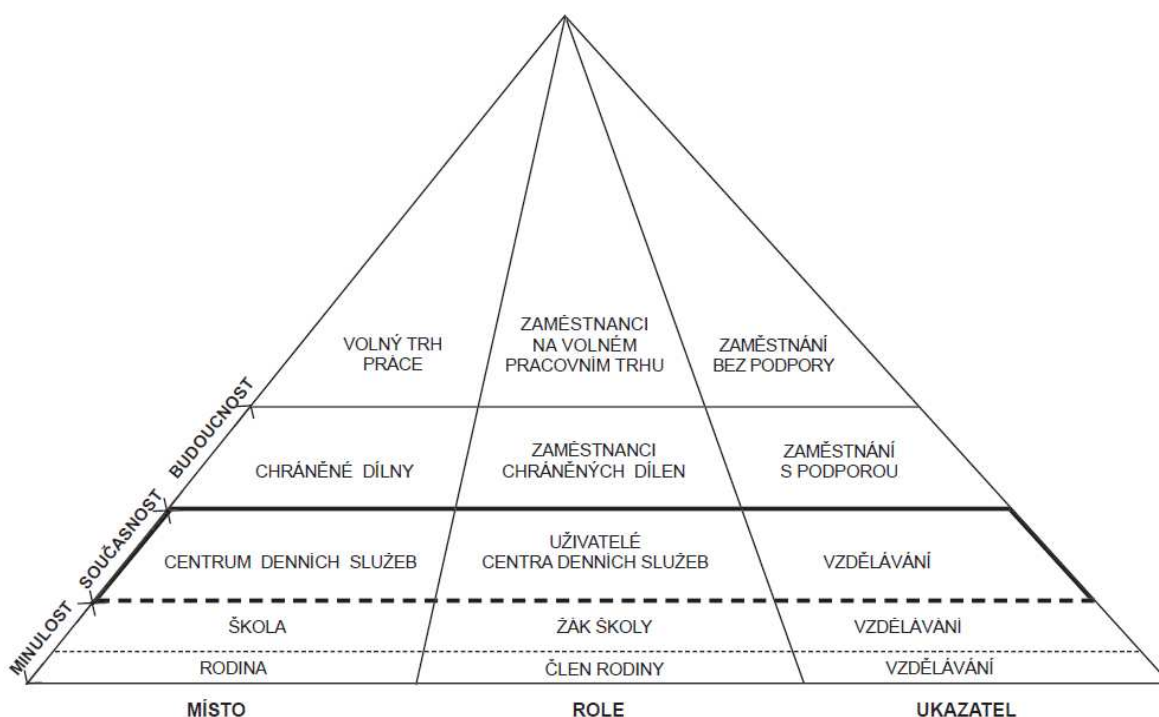
b) **současné** – to jsou ty, které zastávali v době, kdy se stali účastníky programu Pyramida

c) **budoucí** – to jsou ty, které budou zastávat v průběhu programu Pyramida

MÍSTO, kde si jednotlivými rolami prošli, procházejí či projdou

UKAZATEL, který jim řekne, co v daných rolích získali, získávají či získají

Principem pyramidy je to, že účastníci programu zdolávají stupně pyramidy vzestupně. Účastník se nemůže posunout na další stupeň v případě, že nezdočí ten, na kterém se právě nachází.“ (autorkou projektu je Bc. Miluška Zvonařová).

Obrázek pyramida (autor Bc. Petra Holáková)

Co se týká zmapování toho, co již uživatel zvládá a co nikoliv, samozřejmě je pro nás nej-
snadnější každodenní kontakt s uživatelem – tím, že ho pozorujeme při práci, vedeme
s ním rozhovor, poskytujeme mu podporu a pomoc v různých činnostech. Pokud však
chceme sledovat „posun“ uživatele CDS globálně – to znamená, jak si vede ve všech ob-
lastech, jsou nám velkým pomocníkem hodnotící tabulky projektu Pyramida (organizovaný
EU, atd). Z tabulek lze – i bez nutnosti zpracování grafů, apod. – pouhým okem zjistit, jak
si uživatel CDS vede v jednotlivých oblastech, které jsou hodnoceny stupnicí 1 – 5. Toto je
pro nás vodítkem, abychom snadněji zmapovali oblast, ve které uživatel potřebuje větší
míru podpory, zejména pokud by se rád nechal zaměstnat na volném trhu práce. V tom
případě můžeme jako pracovníci v sociálních službách pružně reagovat na potřeby uživate-
le.

Projekt je financován ze zdrojů Evropského sociálního fondu.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Fotografie

Všechny zde uvedené fotografie jsou použity s písemným souhlasem všech osob na nich se vyskytujících.

Fotografie č. 1 *Vzdělávání - trivium*

Fotografie č. 2 *Seminář na téma Krásný úsměv*

Fotografie č. 3 *Lidé s handicapem dobývají Severní Ameriku – expedice po Route 66*

Fotografie č. 4 *Návštěva aquaparku v Uherském Hradišti*

Fotografie č. 5 *Míčové hry na dovolené v Beskydech*

Fotografie č. 6 *Stověžatá Praha*

Fotografie č. 7 *Koncert „Chceme žít s Vámi“*

Fotografie č. 8 *Turnaj v bowlingu*

Fotografie č. 9 *Doprovodný program
Zlínského filmového festivalu*

Fotografie č. 10 *Návštěva divadelního představení*

Fotografie č. 11 *Ve Slunečnici*

Fotografie č. 12 Akce v Netradiční tréninkové kavárně Hurá prázdniny

Fotografie č. 13 Uživatelé a zaměstnanci o. s. IZAP

Fotografie č. 14 Poděkování uživatele k 10. výročí založení Integrovaného centra Slunečnice

